

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE
ZNANOSTI

KATEDRA ZA BIBLIOTEKARSTVO

Ak. god. 2016./2017.

Diplomski rad

ZVUČNA KNJIGA U HRVATSKOJ KNJIŽNICI ZA SLIJEPE

Mentor : dr. sc. Ana Barbarić, izv. prof.

Studentica : Jelena Markov

Zagreb, 2017.

Sadržaj

Sažetak	4
Uvod	5
IFLA-ina Sekcija za knjižnične službe i usluge za slijepe.....	6
Knjižnice za slijepe u informacijsko doba: smjernice za razvoj službi i usluga.....	7
Korisnici knjižnica za slijepe	7
Prozvodnja zamjenskih formata	9
Zvučna građa	9
Digitalna građa	10
Brajična građa	10
Slike i grafički prikazi.....	11
Uvećani tisak	12
Povijest knjižnica za slijepe	12
Hrvatska knjižnica za slijepe.....	13
Korisnici.....	14
Knjižnični fond.....	16
Autorstvo.....	16
Vremeplov zvučne knjige	17
Zvučna knjiga u Hrvatskoj knjižnici za slijepe	20
Vremeplov zvučne knjige u Hrvatskoj	20
Daisy	21
Proizvodnja zvučne knjige	22
Spikeri	24
Usluga e-knjige u Hrvatskoj knjižnici za slijepe	28
Anketa : Knjižnične usluge u Hrvatskoj knjižnici za slijepe i knjižnicama istog tipa u susjednim zemljama	31
Cilj, svrha i metodologija istraživanja	31
Rezultati istraživanja	32
Zaključak istraživanja	47
Zaključak	49
Zahvala	51
Literatura.....	52
Popis slika	54
Izvori slika.....	54

Za moje roditelje...

Hvala vam na svemu!

Sažetak

U ovom diplomskom radu biti će riječ o knjižničnim uslugama za slijepe i slabovidne osobe, zamjenskim formatima knjiga i časopisa, povijesti knjižnica za slijepe te povijesti Hrvatske knjižnice za slijepe i slobodnom pristupu informacija za takvu skupinu korisnika. Posebno će biti govora o proizvodnji zvučne knjige u Hrvatskoj knjižnici za slijepe. Važno je znati da na tržištu ima tek neznatan broj knjiga u prilagođenom obliku za slijepe čitatelje u odnosu na ogroman broj knjiga i časopisa u crnom tisku. Potrebno je razviti posebne usluge u zamjenskim formatima kako bi se knjige približile čitateljima koji ne mogu čitati crni tisak. Upravo zbog toga, cilj nastanka zvučne knjiga je od velikog značaja ne samo slijepim i slabovidnim osobama nego i svim osobama s oštećenjem vida i perceptivnim poteškoćama te onima koji zbog fizičkog hendikepa nisu u stanju držati knjigu ili rukovati njome. Na temelju osobnog iskustva u proizvodnji zvučne knjige, također će u diplomskom radu biti predstavljene praktične spoznaje i koncepti na ovu temu.

Ključne riječi: zvučna knjiga, Hrvatska knjižnica za slijepe, slijepe i slabovidne osobe

Summary

Library services for the blind and visually impaired persons, alternative formats of books and magazines, history of Library for the Blind, history of Croatian Library for the Blind and free access to information for this user group will be discussed in this thesis. Production of audio books in Croatian library for the blind will be presented particularly. It is important to know that, the market has only a small number of books in a custom format for blind users in relation with enormous number books and magazines in black print. It is necessary to develop special services in alternative formats with the aim of approaching books to readers who cannot read black print. Because of this, the aim of production audio books is significant not only for blind and visually impaired people, but also, all people with visual impairments and perceptual disabilities and those who because of physical disability are not able to hold a book or handle it. Also, will be presented practical knowledge and concepts on this topic based on personal experience in the production of audio books, in the thesis.

Keywords: audio book, Croatian Library for the Blind, blind and visually impaired people

Uvod

Prije godinu i pol dana sam trebala određenu literaturu iz Hrvatske knjižnice za slijepe i slučajnom okolnošću sam dobila mogućnost isprobati se kao spiker u čitanju zvučnih knjiga i časopisa. To mi je dalo motivaciju kako bi mi ovakav tip knjižnice s naglaskom na zvučnu knjigu bio tema diplomskog rada. Smatrajući da za ovakvu vrstu teme i tip korisnika mogu se potpuno posvetiti radu posebno ako je temeljeno na osobnom iskustvu. Tema ovog diplomskog rada obuhvaća ciljanu skupinu korisnika knjižnice – oni koji iz određenih razloga ne mogu čitati standardni tisak. Izgradnja zbirke u zamjenskim formatima i njihovo približavanje čitateljima koji ne mogu pretraživati police s knjigama, pretpostavlja razvoj posebnih usluga. Zvučna knjiga je jedna od tih zamjenskih formata koja je sve više zastupljenija u knjižnicama ovakvog tipa i kod nas, a osobito u svijetu. Cilj rada je predstaviti prednosti usluge zvučne knjige za slijepe i slabovidne osobe, osobe koje pate od disleksije te one koje iz određenih razloga nisu u mogućnosti držati knjigu.

U prvom dijelu rada bit će govora o povijesti knjižnica za slijepe u svijetu i kod nas Hrvatska knjižnica za slijepe, slobodnom pristupu informacija za ovu vrstu korisnika te zamjenskim formatima. Drugi dio rada će obuhvatiti povijest zvučne knjige u svijetu, povijest zvučne knjige u Hrvatskoj knjižnici za slijepe, proizvodnji zvučne knjige te prednostima usluge e-knjige. U trećem dijelu rada bit će predstavljeno istraživanje kojim se htjelo uvidjeti imaju li knjižnice istog tipa, ali u različitim zemljama isti pristup prema svojim korisnicima i napretku usluge s posebnim naglaskom na uslugu zvučne knjige te e-knjige. Pisanih oblika zakona, pravila, statuta, smjernica i slične literature o pravima osoba s invaliditetom ima mnogo, ali onaj konačni i najvažniji čimbenik je praksa i kako se u stvarnosti primjenjuju knjižnične usluge za slijepe i slabovidne. Djeca koja vide, promatraju osobe iz okoline kako nešto rade, i spontano započinju komunikaciju s njima. Dijete s oštećenjem vida niti ne zna da je netko pored njega kako bi započeo komunikaciju.¹

¹ Radovanović S. Intervencije rane životne dobi kod djece s oštećenjima vida i dodatnim poteškoćama u razvoju. Dobra edukacijsko – rehabilitacijska praksa za 21. stoljeće, zbornik radova; 5. međunarodni seminar Saveza defektologa Hrvatske; Školska knjiga, travanj, 2004.

IFLA-ina Sekcija za knjižnične službe i usluge za slijepe

IFLA je u okviru svojih 37 sekcija osnovala i Sekciju za knjižnične usluge za slijepe i predstavlja 135 zemalja svijeta, a cilj je razvoj knjižničnih usluga na svjetskoj razini za one osobe koje ne mogu čitati crni tisak.

Sekcija je osnovana zbog potrebe za razmjenom informacija i razvoja zajedničkih interesa te nedostatka stručnog usavršavanja za one osobe koje su zaposlene u knjižnicama za slijepe diljem svijeta. 1977. godine osnovana je Radna grupa za međunarodnu koordinaciju knjižničnih službi i usluga za slijepe osobe i osobe s tjelesnim nedostatkom u okviru IFLA-ine Sekcije za bolničke knjižnice, a ustanovila je sljedeće:

- popisati raspoložive zamjenske formate na međunarodnoj razini;
- potrebno je identificirati postojeće formate proizvodnje te ih standardizirati;
- potaknuti razvoj djelotvornoga međunarodnoga sustava posudbe;
- uskladiti pristup primjeni tehnologije u skladu s proizvodnim potrebama.

1978. godine Radna grupa za knjižnice za slijepe predstavila je niz svojih radova na IFLA-inoj Općoj sekciji u Čehoslovačkoj, a iduće godine predstavljajući svoju ideju na skupštini u Kopenhagenu doživjela je pravi procvat. Radna grupa je 1979. godine dobila status Okruglog stola zaslugom spomenutih skupština. Kao dio IFLA-ine obitelji knjižnica i knjižničnih djelatnika, Okrugli stol se usredotočio na potrebe osoba koje ne mogu čitati crni tisak. Do 1982. godine Okrugli stol je prerastao Sekciju za bolničke knjižnice te se zbog postizanja boljeg i većeg pristupa financiranju posebnih projekata prijavio za dobivanje statusa sekcije. Godine 1983. dodijeljen je status, a ujedno je Sekcija i pokrenula svoj prvi Stručni skup koji je održan u Njemačkom centru za obrazovanje slijepih i koji je postavio standarde za buduće stručne skupove.

Tijekom sljedeća dva desetljeća Sekcija je održavala Radionice za izobrazbu i susrete stručnjaka iz knjižnica za slijepe. Susreti su obrađivali tematske cjeline kao što su proizvodnja brajnih i zvučnih knjiga, knjižnični sustavi i tehnologije te autorska prava i usuglašavanje prava. U razdoblju između 1981. do 2001. godine održano je dvanaest Stručnih skupova u suradnji s IFLA-inim općim skupštinama u Njemačkoj, Japanu, Nizozemskoj, Ujedinjenom Kraljevstvu, Australiji, Španjolskoj, Švedskoj, Francuskoj, Danskoj, Turskoj, Sjedinjenim državama i Maleziji. Osim toga, održano je osam stručnih skupova u Ujedinjenom Kraljevstvu, Japanu, Keniji, Kubi, Indiji, Grčkoj i Južnoj Africi. Stručni skup u Istanbulu, 1995. godine otvorio je forum za raspravu među knjižnicama za slijepe o sljedećem naraštaju zvučnih knjiga.

Sekcija u Torontu je na svome zimskom sastanku dala potporu općim standardima i digitalnoj tehnologiji za sljedeću generaciju knjižničnih sustava službi i usluga.

„2003. godine Sekcija je dobila novo ime: *Section of Libraries for the Blind* (SLB) promijenjeno je u *Libraries for the Blind Section* (LBS). Promjena je provedena kako bi se zadržao jedinstveni oblik imena IFLA-inih sekcija.“²

Sekcija je surađivala s radnim grupama koje su utemeljene po načelu tematskih cjelina na različite teme kao što su: autorska prava i usuglašavanje prava, razvoj zbirke i dijeljenje sredstava, poslovanje i strateško planiranje, knjižnični sustavi i tehnologija, zagovaranje i potpora. Ove grupe pomažu prilikom izobrazbe knjižničara te potiču raspravu i smjernice na međunarodnoj razini o temama koje utječu na knjižnične usluge za slijepe osobe.

Sekcija prva pokreće nova pitanja koja mijenjaju knjižnične usluge za osobe koje ne mogu čitati crni tisak. Izrađuje upute za knjižnične službe i usluge kao i za stručno usavršavanje osoblja te ujedno otvara forume za raspravu.

Knjižnice za slijepe u informacijsko doba: smjernice za razvoj službi i usluga

Mnoge osobe iz cijeloga svijeta, uključujući i one koje se koriste knjižnicama za slijepe, rade u njima ili im je stalo do njihova uspjeha doprinijeli su razvoju ovih smjernica. Smjernice su namijenjene knjižnicama, vladama i drugim zainteresiranim skupinama. Njihova svrha je napraviti okvir razvoja knjižničnih usluga za osobe koje ne mogu čitati crni tisak. Smjernice za razvoj službi i usluga za slijepe i slabovidne osobe definiraju korisnike knjižnice za slijepe i slabovidne, ističu važnost suradnje knjižnica s drugim ustanovama, organizacijama i udruženjima za slijepe i slabovidne osobe, navode potrebnu opremu i usluge, ističu plan i program i utvrđuju vrstu odgovarajuće građe za osobe koje ne mogu čitati crni tisak. Zahvaljujući Smjernicama, knjižnice i njihovi stručni djelatnici na jednome mjestu mogu pronaći sve upute za izgradnju zbirke, nabavu opreme i pružanje usluga slijepim i slabovidnim osobama.

Korisnici knjižnica za slijepe

Korisnici koji ne mogu čitati crni tisak predstavljaju skupinu svih životnih dobi; djeca, učenici, studenti i zaposlene osobe različitih zanimanja. Knjižnice za slijepe moraju udovoljiti potrebama cijele skupine koje ne mogu čitati crni tisak i na taj način pružiti usluge u svim

² Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga / uredile Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Skoeld. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006., str. 22.

vrstama različitih ustanova. U svijetu, najveću skupinu među slijepim osobama predstavljaju starije slabovidne osobe. Najzahtjevniji korisnici su osobe srednje životne dobi i mlade osobe upravo jer pohađaju ustanove višeg obrazovnog stupnja te rade i izgrađuju karijeru.

U skupini korisnika ulaze i djeca koja imaju iste čitateljske potrebe kao i druga djeca. Potrebno im je osigurati pristup nizu čitateljskih iskustava i prilika za opismenjavanje. Djeca koja ne mogu čitati crni tisak zbog toga ne mogu ni pretraživati zbirke i izabirati knjige za sebe te im u tome moraju pomoći roditelji, nastavnici i knjižničari. Djeca predškolske i školske dobi te mladi trebaju imati širok izbor građe i aktivnosti za opismenjavanje, uključujući uvećani tisak, brajicu, taktilne i zvučne knjige. Oni se trebaju upoznati s taktilnom i višeosjetilnom građom, knjigama dvostrukog formata gdje se spaja crni tisak s brajicom i na taj način im pomaže da dijele knjige s odraslima i vršnjacima. Građa bi trebala obuhvaćati knjige lijepe književnosti i publicistiku. Također, potrebne su im napomene, informacijske usluge u prilagođenim formatima te katalog koji mogu koristiti prilikom odabira knjige.

Kada su elektronički mediji u pitanju, djeca i mladi se sve u većoj mjeri koriste njima. Knjižnice na osnovu prijenosa elektroničkih podataka mogu izrađivati digitalne matrice knjiga, a na taj se način školama omogućuje preuzimanje knjiga s interneta i njihovo prepisivanje u željeni format koji ovisi o potrebama svakog djeteta. U okviru svojih usluga, knjižnice bi trebale odabrati odgovarajuće i pristupačne mrežne stranice te dati poveznice na druge aktivnosti i izvore koje pružaju dodatne informacije. Učenici i studenti koji ne mogu čitati crni tisak zahtijevaju sveobuhvatnu knjižničnu uslugu kako bi se mogli posvetiti cjeloživotnom učenju kao i oni učenici i studenti koji nemaju problema s čitanjem crnog tiska. Osobe zaposlene u različitim zanimanjima, a koje ne mogu čitati crni tisak trebaju informacije i knjige kao podršku trajnom učenju na radnom mjestu i unapređenju karijere. Važno je da knjižnice surađuju s poslodavcima kako bi se te potrebe za profesionalnim usavršavanjem mogle kvalitetno zadovoljiti.

Multikulturalne skupine koje ne mogu čitati crni tisak, također moraju imati pristupa knjižničnim uslugama. Međuknjižničnom posudbom se može doći do djela na drugim jezicima. U slučaju da nema građe u zamjenskim formatima na određenom jeziku, nacionalna ustanova treba omogućiti takvu građu u suradnji s drugom ustanovom.

„Međunarodni imenik knjižnica za slijepe, koji je pripremila IFLA-ina Sekcija za knjižnice za slijepe, predstavlja korisno pomagalo pri pronalaženju partnerske ustanove za dogovor o

međuknjižničnoj posudbi. Knjižnice za slijepe trebaju surađivati pružanjem osuvremenjenih kontakt informacija za ovaj priručni izvor.“³

Najbržu rastuću skupinu korisnika knjižnica za slijepe predstavljaju osobe starije životne dobi. U slobodno vrijeme, starije osobe vole čitati iz hobija, žele pronaći informaciju o zdravlju ili putovanju. Upravo zbog toga knjižnice trebaju razvijati programe poticanja pismenosti. Knjižnice bi se trebale pripremiti za nadolazeći naraštaj osoba starije životne dobi koji je odrastao u informacijskom dobu te im je zbog toga potrebno osigurati različite informacijske tehnologije.

Prozvodnja zamjenskih formata

Zamjenski formati predstavljaju knjige, dokumente i informacije drugih sadržaja u formatima koje mogu čitati osobe koje ne mogu čitati crni tisak. Najvažnije formate za knjige i časopise tradicionalno predstavljaju zvučna tehnika i brajica. Razvojem digitalne tehnologije danas je omogućeno da se proizvodnja zamjenskih formata kao što su zvučna tehnika, brajica elektronički tekst i uvećani tekst proizvedu na temelju jedne „označene“ izvorne datoteke korištenjem jezika za organizaciju dokumenata.

Zvučna građa

Informacije su se čitale naglas prije mnogo stoljeća nego se pojavio taktilni sustav čitanja za slijepe osobe. Snimljene informacije i knjige su postale omiljene jer su se mogle koristiti samostalno ili zajedno s drugima. Jedini način pristupa informacijama za slijepe osobe bila je zvučna proizvodnja knjiga koje nisu imale priliku ili nisu mogle naučiti brajicu. Najomiljeniji medij koji slijepe i slabovidne osobe koriste za čitanje su upravo zvučne snimke, a te snimke su poznate kao „zvučne knjige“. One su postojale u različitim formatima kao što su gramofonske ploče i kasete.

Zvučne knjige snimale su se na gramofonskim pločama i vrpčama, ali su vrpce postala omiljenija mogućnost posebno nakon pojave kompaktne kasete. Jednostavnost tehnike snimanja, prenosivost i čvrstoća kompaktnih kaseti učinile su ovaj format najrasprostranjenijim. Originali za takve vrpce snimali su se na dva načina:

³ Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga / uredile Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Skoeld. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006., str. 38.

- na dva kanala (dvije strane/normalnom brzinom) - format koji se koristio u glazbenoj industriji i koji se može reproducirati na bilo kojem standardnom kasetofonu čija duljina krajnje snimke odgovara prvotnoj duljini vrpce (60 minuta, 90 minuta);
- na četiri kanala (četiri strane/dvostruko sporijom brzinom) - format koji je uvela Kongresna knjižnica u Sjedinjenim Američkim državama radi zaštite autorskih prava. Brzina snimanja dvostruko je sporija od normalne brzine standardnog snimanja pri čemu je normalno trajanje vrpce učetverostručeno, a na taj način se smanjuje količina potrebne vrpce za pohranu podataka.

Digitalna građa

Optički nosači kao što su Audio-CD i CD-ROM veoma se brzo šire radi dužeg roka trajanja, odlične kvalitete zvuka, niske cijene, izuzetna prenosivost i visoki kapacitet pohrane. U glazbenoj industriji prenošenje s analogne na digitalnu tehnologiju donijelo je promjene u analognoj tehnologiji kada je u pitanju raspoloživost. Kako bi pomogli osobama koje ne mogu čitati crni tisak, knjižnice i ustanove rade na odabiranju digitalnih tehnologija.

Zbog nestajanja analognih formata, knjižnice i druge ustanove osnovale su DAISY konzorcij kako bi razvile međunarodni standard i softver za digitalnu proizvodnju zvučnih knjiga. „Zvučna knjiga u DAISY formatu nudi korisnicima koji ne mogu čitati crni tisak mogućnosti pretraživanja koje su slične onima kakve uživamo prilikom čitanja crnog tiska.“⁴

Kada govorimo o DAISY knjigama „navigacija“ je najčešće korišten izraz, a to znači da čitatelji lako mogu pronaći stranice i poglavlja, postaviti straničnike te se koristiti kazalom. DAISY knjige su uglavnom pročitane ljudskim glasom.

One koriste MP3 kao tehniku kompresije tako da je potreban jedan kompaktni disk za pohranu svake knjige. Ovakva vrsta knjiga sluša se na posebnim uređajima za reprodukciju i na računalima na kojima je instaliran DAISY softver, a one mogu biti strukturirane ili nestrukturirane. To ovisi o potrebama korisnika i knjižnici koja proizvodi knjigu.

Brajična građa

Brajica je jedini međunarodni priznati sustav za slijepe i slabovidne osobe, a odobrio ga je UNESCO. Louis Braille je živio u Francuskoj gdje je i sam kao dijete izgubio vid, a sustav je ustanovio 1825. godine. To je sustav izbočenih ili otisnutih točkica, s po šest točkica po simbolu, a ima 63 različite kombinacije s praznom kućicom za razmak.

⁴ Isto, str. 62.

Postoje dvije vrste brajice – puno pismo gdje je svako slovo prikazano u jednoj brajičnoj kućici i kratkopis koji označava format za skraćivanje za više napisanog teksta na jednoj stranici. Louis Braille je tvorac izvornog sustava latiničnih slova, a ona su danas zajednička različitim jezicima koji koriste latinicu. U različitim se jezicima slova s akcentima i drugim dijakritičkim znakovima te interpunkcijski znakovi koriste različito. Odbor za pismenost Svjetske unije slijepih i Svjetska brajična fundacija su izvori koji brinu za brajicu i brajičnu glazbenu notaciju. Brajica se prije uporabe računala proizvodila ručno pomoću ručnih okvira, šila ili pomoću brajičnih pisaćih strojeva. Proizvodnja jedne tiskane knjige na brajici je znala potrajati i do nekoliko godina jer je taj posao bio izuzetno mukotrpan.

Proizvodnja brajičnih knjiga i njihovo umnožavanje se ubrzalo prilikom uvođenja računala i elektroničkih strojeva za tiskanje, a danas se proizvode pomoću softvera za prevođenje. Elektronički tekst koji nastaje skeniranjem knjige automatski se pretvara u brajični kod otisnut na papiru, označen ili po potrebi uvezan.

Veoma je važna kvaliteta papira prilikom izrade brajične knjige, a takva vrsta papira je u većini zemalja skupa. Kao odgovarajući materijal koriste se termoform, manila ili reciklirani papir. Knjižnice za slijepe izrađuju digitalne datoteke kako bi one mogle ponovno tiskati i nadomjestiti kopijama.

Knjižnice moraju imati osposobljene i ovlaštene tiflografičare kako bi na ispravan način proizvodile brajicu, a oni moraju znati pravila za brajicu kada je u pitanju određena zemlja i jezik te moraju biti upoznati s odgovarajućim i mjerodavnim tijelima za brajicu. Kako tehnologija sve više napreduje postoje i brajične tipkovnice i brajični displeji, a to su prenosivi uređaji koji se priključe na računalo kao što je recimo knjižnična radna stanica.

Slike i grafički prikazi

Knjige na crnom tisku se sve više oslanjaju na slike i ilustracije, grafičke prikaze i dijagrame, a posebno kada su u pitanju školske knjige. Taktilni grafički prikaz je jedan od formata koji je pristupačan za čitatelje koji ne mogu čitati crni tisak. U većini knjižnica se koristi jedna od sljedećih metoda:

- termosenzitivni papir (mikrokapsula papir) - predstavlja jeftinu metodu proizvodnje taktilnih slika. Uz pomoć računalnog programa Corel Draw, Illustrator ili CAD-CAM ili na termosenzitivnom papiru proizveden je originalni prikaz. To je vrsta papira koji je presvučen, a reagira na infracrveno zagrijavanje prilikom čega će se termosenzitivni sloj izbočiti za nekoliko milimetara. Obojeni tintom tamni dijelovi više privlače toplinu za razliku od svjetlijih dijelova te će nabubriti i na taj način stvoriti taktilnu sliku;

- vakumsko oblikovanje (termoform) - jedan od najuobičajenijih načina, a u tom slučaju je potreban stroj za umnožavanje termoformom. Za izradu dvodimenzionalnih slika kao što su recimo zemljopisne karte za koje je potrebno izraditi predložak, koristi se ovaj način. Nakon toga se pokrije plastičnom folijom te se zagrijava kako bi se na plastici nakon hlađenja zadržala slika. Kako bi se osoblje zaštitilo od plinova, potrebna je posebna oprema;
- otiskivanje (proizvedeno na brajčnom papiru) - nazivaju se i brajčni grafički prikazi, a predstavljaju slike izrađene od brajčnih točkica te se obično proizvode pomoću brajčnog pisača;
- slike od tkanine (kolaž) – su slike koje su načinjene od prirodnih materijala kao što su drvo, tkanina, koža i brusni papir. Na taj način prirodni materijali pomažu djeci prilikom razlikovanja pojedinih motiva na slici. Jednostavno je izraditi takvu vrstu slikovnica.

Uvećani tisak

Za uvećavanje tiska koristi se obični stroj za fotokopiranje. Najčešće se koristi slog od 14 do 16 točaka koji se može lako obraditi pomoću programa za obradu teksta. Izbor boje teksta i veličine sloga ovisi o samoj osobi kako odabere. Najčešće se preporučuju slogovi Arial ili Verdanu, a slova ne bi trebala prelaziti veličinu veću od 16 točaka. U slučaju da nekima ta veličina nije dovoljna onda moraju koristiti druga pomagala za uvećanje teksta.

Povijest knjižnica za slijepe

Knjižnice za slijepe nastale su uporedo s razvojem knjižnica u građanskom društvu, a njihova zadaća je bila podučavanje cjeloživotnog učenja za osobe koje ne mogu čitati crni tisak. Razvoj knjižnica za slijepe povezan je uz dobrotvorni rad dobrotvorki, a to su žene koje su pomagale osobama s posebnim potrebama. U Aziji i Africi su misionarke dijelile Bibliju u prilagođenom obliku kako bi se raširilo kršćanstvo i na taj način su one zaslužne za osnivanje knjižnica za slijepe u tom dijelu zemlje.

U Sjedinjenim Američkim Državama u devetnaestom stoljeću, vlada je preuzela odgovornost za odgoj i obrazovanje slijepih građana. Kongresna knjižnica je 1829. godine objavila da je izglasao zakon kojim se omogućuje Dom za slijepe, a kasnije Perkinsova škola za slijepe u

Watertownu, Massachusetts. U travnju, 1904. godine časopis Public Library objavio je da je 18 američkih narodnih knjižnica pružalo usluge slijepima.⁵

U knjižnici Američkog knjižničarskog društva objavljen je 1906. godine prvi izvještaj o radu sa slijepima, a 3. ožujka 1931. godine potpisan je zakon o stvaranju nacionalne usluge za slijepe osobe u Sjedinjenim Američkim Državama što je značio značajan uspjeh u suradnji između knjižnica i ustanove za slijepe odnosno Američke fundacije za slijepe.

Put razvoja u drugim zemljama bio je drugačiji. Knjižnice za slijepe su se razvijale kao nadopuna dobrotvornim udruženjima što je podrazumijevalo rehabilitaciju slijepih osoba, a onda i samim tim brigu o knjigama koje oni mogu čitati. Prve knjižnice za slijepe u Europi otvaraju se u Francuskoj, Nizozemskoj i Njemačkoj.

U Hrvatskoj je u Zavodu za slijepe u Zemunu, prije Drugog svjetskog rata osnovana prva brajčna tiskara. Osim što je tiskala knjige za prostor cijele Kraljevine Jugoslavije, tiskala je knjige za slijepe u Hrvatskoj. U Zagrebu je 1921. godine prema nekim sjećanjima postojala knjižnica u sklopu Društva za izobražene slijepce, ali joj se svaki trag gubi u Drugom svjetskom ratu.

Hrvatska knjižnica za slijepe

U sklopu Društva za izobražene slijepce, 1921. godine postojala je knjižnica kojoj se u Drugom svjetskom ratu gubi svaki trag. U Udruženju slijepih grada Zagreba počinju se ručno prepisivati knjige na brajici te je na taj način stvorena veća zbirka knjiga koja je bila temelj za osnivanje knjižnice 1945. godine u sastavu Saveza slijepih Hrvatske. Dio knjiga je nabavljan iz tada jedine brajčne tiskare „Filip Višnjić“ iz Beograda. U skorije vrijeme je knjižnica oformila svoju vlastitu tiskaru te zatim studio za snimanje zvučnih izdanja i na taj se način snabdijevala knjigama iz vlastite proizvodnje. Uredbom o osnivanju Hrvatske knjižnice za slijepe (Narodne novine broj 115/99)⁶ Vlade Republike Hrvatske, 2000. godine knjižnica postaje samostalna javna ustanova pod nazivom Hrvatska knjižnica za slijepe. Knjižnica je podijeljena na nekoliko odjela:

- posudbeni
- studiji za snimanje zvučnih izdanja s kopirnicom

⁵ Knjižnice za slijepe u informacijsko doba: smjernice za razvoj službi i usluga / uredile Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Skoeld. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006., str. 17.

⁶ http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_11_115_1848.html (stranica zadnji put posjećena 16.02.2017.).

- brajična tiskara s knjigovežnicom

U posudbenom odjelu obavljaju se poslovi:

- rad s korisnicima
- stručni knjižnični poslovi
- tehnička obrada i zaštita knjižnične građe
- informatizacija knjižničnog poslovanja

U odjelu studiji za snimanje zvučnih izdanja s kopirnicom obavljaju se poslovi:

- snimanje zvučnih knjiga i časopisa za potrebe knjižnice i drugih naručitelja
- kopiranje zvučnih knjiga i časopisa za potrebe knjižnice i drugih naručitelja⁷

Prve audio knjige za slijepe su snimane na magnetofonske vrpce u improviziranim prostorima te nakon osnivanja studija započelo se sa stručnim snimanjem, opremom i stručnim djelatnicima odnosno slijepim snimateljima što je izuzetno pohvalno. Na brajici se tiskaju i uvezuju knjige, časopisi i sva ostala građa za potrebe knjižnice i ostalih naručitelja. U tiskari se 1994. godine primjenjuju računala i brajični pisači na temelju čega je znatno poboljšana brzina i kvaliteta proizvodnje.

Korisnici

Bez obzira na članstvo Saveza slijepih ili ne, korisnikom Hrvatske knjižnice za slijepe može postati svaka osoba koja nije u mogućnosti čitati standardni tisak bilo to zbog oštećenja vida (mrena, oštećenje na mozgu, disleksija) ili iz nekog drugog razloga (nepokretne osobe). Prilikom učlanjenja u knjižnicu, korisnik dobiva besplatan popis knjiga iz kojeg odabire naslove koje želi čitati u tehnici koja mu najviše odgovara (brajica, CD, standardni tisak). Knjige se najčešće posuđuju poštom i šalju se na kućne adrese na području cijele Hrvatske, ali i u inozemstvo. Korisnici koji su iz Zagreba mogu doći i sami posuditi knjige, a za one teže pokretne je organizirana dostava automobilom jednom tjedno i to već dulji niz godina. Knjižnica također ima i mogućnost međuknjižnične suradnje s istim knjižnicama u svijetu koju najčešće koriste slijepi ili slabovidni studenti kako bi dobili stručnu literaturu.⁸ Članovi knjižnice po stručnoj spremi su najčešće osobe sa završenom srednjom školom, a po radnom statusu umirovljenici. Knjižnica na razne načine pokušava biti otvorena za svoje korisnike te

⁷ Frajtag, S. Hrvatska knjižnica za slijepe – odjeli i usluge. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010.), str. 3. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=120444 (21.02.2017.).

⁸ Frajtag, S. Službe i usluge Hrvatske knjižnice za slijepe // Slobodan pristup informacijama 2. i 3. okrugli stol / Uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. str. 120.

im omogućiti da s lakoćom i opuštenošću mogu shvatiti kojem području se žele posvetiti kada je u pitanju čitanje odnosno slušanje. U dolje navedenim slikama je abecedni popis knjiga na brajici te abecedni popis zvučnih knjiga u Hrvatskoj knjižnici za slijepe.

LIJEPA KNJIŽEVNOST

A		svezaka	inv. br.
Abrašević, Kosta	Izbor iz dela (priredio Milovan Danojlić) (e)	1	1493
Ady, Endre	Pjesme (e)	1	2059
Albahari, David	Opis smrti	2	4474
Alečković, Mira	Čarobna vrata (e)	1	2219
Alečković, Mira	Zvezdane balade i podzemni heroji (e)	1	3
Alfirević, Frano	Izabrane pjesme	1	3866,-68
Alighieri, Dante	Pakao	3	4838;-40
Amery, Heather	Priče iz cijeloga svijeta	1	6160-61
Andersen, Hans Christian	Bajke	2	16-18

Slika 1_ Abecedni popis knjiga na brajici u Hrvatskoj knjižnici za slijepe

LIJEPA KNJIŽEVNOST

A

Abrams, Douglas Carlton	Izgubljeni dnevnik don Juana	1 CD	17645-48k
Ackroyd, Peter	Chatterton	1 CD	14693-94
Adams, Jessica	Pametna, lijepa @ neudana.au	1 CD	10750-51k
Adler-Olsen, Jussi	Kuća abecede	1 CD	21832-36k
Ahern, Cecelia	Dar	1 CD	18199-02k
Ahern, Cecelia	Hvala ti na uspomename	1 CD	17597-600k
Ahern, Cecelia	P.S. Volim te	1 CD	16048-50k
Ajar, Emile	Momo, zašto plačeš?	1 CD	13288-89k

Slika 2_ Abecedni popis zvučnih knjiga u Hrvatskoj knjižnici za slijepe

Knjižnični fond

Knjižnični fond Hrvatske knjižnice za slijepe čine knjige na brajici, časopisi na brajici, zvučne knjige na audio kazetama i CD-ovima u MP3 formatu, časopisi u zvučnoj tehnici te knjige u Daisy formatu. Fond knjižnice se popunjava vlastitom produkcijom. U Hrvatskoj knjižnici za slijepe, izdaju se časopisi na brajici: **Mladost, Šah, Žena, Riječ slijepih**. To se postiže godišnjim izdavačkim programom snimanja i tiskanja prema viđenju naslova s top lista najtraženijih u većim knjižnicama ili eventualno najprodavanijih izdanja u knjižarama u tekućoj godini. To su najčešće naslovi lijepe književnosti, domaće i strane te publicistika i znanstveno popularna produkcija. Zanimanje slijepih je često bilo vezano uz glazbu te su bili prepisivači nota, glazbenici i nastavnici glazbe. Tako i Hrvatska knjižnica za slijepe posjeduje značajnu zbirku nota i glazbene literature na brajici. Za sada se u zbirci nalaze vrhunske izvedbe instrumentalnih djela najvećih klasičnih kompozitora. Zbirka ima tendenciju širenja na vokalne klasične skladbe te najveća operna djela, ali i na druga muzička područja poput klasičnog rocka i jazza.⁹ Najviše je interes postojao za instrumente s klavijaturom te je upravo zbog toga najviše nota iz zbirke pisano za harmoniku, orgulje i glasovir. U fondu knjižnice se nalaze i atlasi s reljefnim prikazima dijelova tijela.

Autorstvo

Hrvatska knjižnica za slijepe pitanja autorskog prava rješava u dogovoru s nakladnikom, izdavačem ili autorom, te traženjem suglasnosti za prijepis odnosno snimanje, a služeći se takvim načinom do sada nije imala problema. Zakon o autorskom pravu, članak 86.¹⁰, govori o korištenju autorskih djela za potrebe osoba s invalidnošću. Značajan korak po pitanju autorskog prava i čitalačkog prava osoba kojima nije dostupan standardni tisak napravljen je u lipnju 2013. godine. Svjetska organizacija i UN-ova agencija koja se bavi pravima vezanim za intelektualno vlasništvo, održala je konferenciju u Marakešu (Maroko). Ovaj važan ugovor trebao bi na globalnom nivou osigurati informacijsku ravnopravnost i približiti mogućnost dostupnosti. Ta mogućnost dostupnosti je najobičnije ljudsko pravo na znanje i informaciju jer sve što se izdaje na standardnom tisku treba i mora biti dostupno u svim alternativnim

⁹ <http://www.hkzasl.hr/obavijesti.html> (stranica zadnji put posjećena 20.02.2017.).

¹⁰ „Za potrebe osoba s invalidnošću dopušteno je korištenje autorskih djela na način koji je u izravnoj vezi s invalidnošću tih osoba i koje je nekomercijalne naravi, a u opsegu potrebnom za odnosnu invalidnost.“(NN, 167/03, 79/07, 80/11, 125/11). Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_10_167_2399.html (stranica zadnji put posjećena 18.02.2017.).

oblicima. Europska unija je supotpisujući Marakeški ugovor sa Svjetskim udruženjem slijepih izjavila da krajnji cilj mora biti da pristupačnost tiskanih djela bude 100-postotna.¹¹

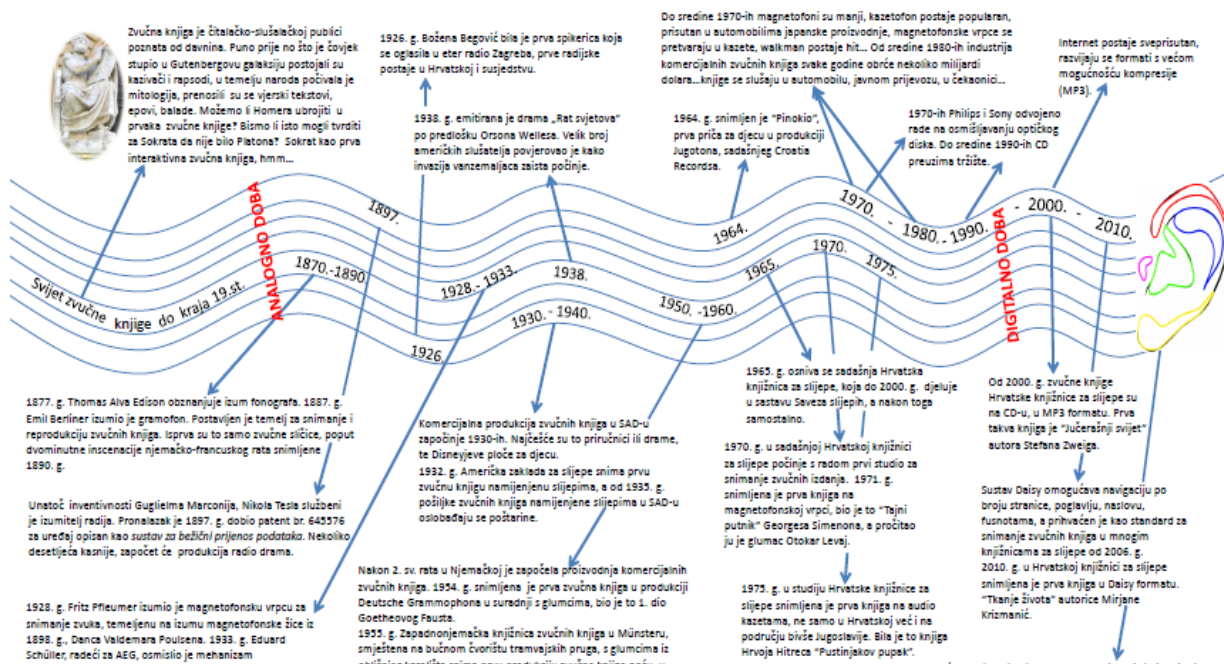
Vremeplov zvučne knjige

Sam naziv naslova „vremeplov“ govori da će u ovom poglavlju biti riječ o povijesti zvučne knjige i vraćanju u samu prošlost od prve pojave zvučne knjige do danas. Prava zvučna knjiga je zapravo nedramatizirana snimka u cijelosti pročitanoj tekstu. No, pod tim pojmom pronalazimo i brojne dramatizirane, kraćene i muzički aranžirane verzije teksta. Treba razlikovati komercijalne zvučne knjige i zvučne knjige namijenjene slijepima odnosno osobama koje ne mogu čitati standardni tisak.¹² Samo vrijeme nastanka i razvoja zvučne knjige je veoma relativano. Može se reći da je razvoj neodvojiv od temeljnih tehnoloških otkrića koja su omogućila snimanje i reprodukciju ljudskog glasa. Slijepi je čovjek u vrijeme Luisa Braillea i njegovog pisma nastojao doći do puta pisane riječi te se istim načinom nastavilo nakon otkrića i primjene univerzalne brajice odnosno Brailleovog pisma. Želja za informacijama, znanjem, primanjem, davanjem, širenjem, čitanjem i pisanjem je dovela do sve većeg niza nevjerojatnih tehnoloških dostignuća koja svakim danom sve više napreduju i nastoje omogućiti osobama koje iz različitih razloga ne mogu čitati standardni tisak, sve lakšu mogućnost i dostupnost različitih naslova i raznovrsnih materijala. Gledajući unazad vremeplov, kroz povijest danas je puno lakše osobama koje ne mogu čitati standardni tisak u odnosu na osobe u 18. ili 19. stoljeću. „Zvučna knjiga je čitalačko-slušalačkoj publici poznata od davnina. Puno prije no što je čovjek stupio u Gutenbergovu galaksiju postojali su kazivači i rapsodi, u temelju naroda počivala je mitologija, prenosili su se vjerski tekstovi, epovi, balade. Sve do izuma prvog nosača zvuka ljudski glas u ljudskom tijelu bio je velika, topla, pokretna, zvučna knjiga. Reprodukator i izvorna snimka u jednom. Starija su braća čitala mlađoj, bake su čitale unucima, unuci bakama, bolji čitači čitali su lošijima, bolji kazivači pričali su ljudima željnim dobre priče.“¹³

¹¹ http://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=245323 (stranica zadnji put posjećena 18.02.2017.).

¹² Lešaja, J. Vremeplov zvučne knjige. // Riječ slijepih 6(2012).

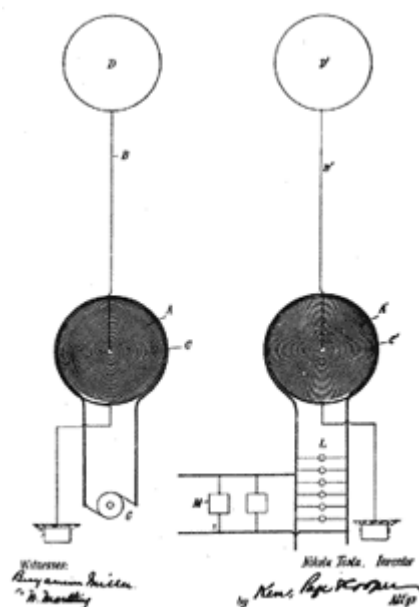
¹³ Isto.

Slika 3_ Vremeplov zvučne knjige

Iz priložene slike je vidljiv svijet zvučne knjige do kraja 19. stoljeća, dakle još u vrijeme analognog doba pa sve dalje do doba digitalizacije. Kako bi se što bolje shvatila značajnost zvučne knjige u daljnjem tekstu biti će objašnjeno nekoliko ključnih tehnoloških momenata koji su bili presudni za razvoj zvučne knjige.

Kao temelj za snimanje i reprodukciju zvučnih knjiga bio je izum fonografa 1877. godine te izum gramofona 1887. godine. U početku su to bile samo zvučne sličice, a ubrzo nakon toga Nikola Tesla je izumio radio te je njegov izum dobio patent i na taj način opisan kao sustav za bežični prijenos podataka.

Slika 4_ Radio uredaji – izum Nikole Tesle

Produkcija radio drame je započela nekoliko desetljeća kasnije, a jedan od važnijih događaja desio se kada je drama „Rat svjetova“ natjerala mnoge američke slušatelje u paniku pomislivši da invazija vanzemljaca zaista počinje. Izum magnetofonske vrpce za snimanje zvuka od izuzetnog je značaja za razvoj zvučnih knjiga. U SAD-u je 1930-ih započela komercijalna produkcija zvučnih knjiga, a to su najčešće bile drame ili priručnici te Disneyjeve ploče za djecu. Prvu zvučnu knjigu namijenjenu slijepima snima Američka zaklada za slijepe, 1932. godine, a u Njemačkoj je prva zvučna knjiga snimljena 1954. godine. Posebno human čin u SAD-u se dogodio 1935. godine, a to je oslobađanje poštarine pošiljaka zvučnih knjiga namijenjenih slijepim osobama.¹⁴

Sredinom 1970-ih walkman postaje hit, magnetofonske vrpce se pretvaraju u kazete, kazetofon je popularan, ali ne više od walkmana, a magnetofoni su sve manje u upotrebi. Što je tehnologija više napredovala, to je bilo jednostavnije slušati knjige neovisno u autu, čekaonici, javnom prijevozu. Godina za godinom je donijela novitete u tehnologiji koja je omogućila lakši pristup zvučnoj knjizi. Sony i Philips 1970-ih godina odvojeno rade na osmišljavanju optičkog diska te 1990-ih godina CD potpuno preuzima tržište. „U novom mileniju internet postaje sveprisutan, razvijaju se formati sa većom mogućnošću kompresije pa i sustav Daisy koji omogućava navigaciju po broju stranice, poglavlju, naslovu, fusnotama, te na taj način maksimalno približava iskustvo čitanja zvučne knjige onom čitanju standardnog odnosno crnog

¹⁴ Lešaja, J. Vremeplov zvučne knjige. // Riječ slijepih 6(2012).

tiska. Daisy je kao standard za snimanje zvučnih knjiga od 2006. godine prihvaćen u mnogim knjižnicama za slijepe.“¹⁵

Zvučna knjiga u Hrvatskoj knjižnici za slijepe

Vremeplov zvučne knjige u Hrvatskoj

U prethodnom odlomku bilo je govora o povijesti zvučne knjige u svijetu, a kako bi dobili cjelokupan dojam nadalje će biti prikazan vremeplov iste u Hrvatskoj.

U produkciji Jugotona, sadašnjeg Croatia Recordsa, 1964. godine, snimljena je prva priča za djecu koja je svima poznata, slavni Pinokio. Prvi studio u kojem su se snimale zvučne knjige počeo je s radom 1970. godine, a godinu dana kasnije snimljena je prva knjiga na magnetofonskoj vrpci „Tajni putnik“ Georgesa Simeona koju je pročitao kazališni glumac Otokar Levaj.

Ne samo u Hrvatskoj nego i na području Jugoslavije, 1975. godine u studiju Hrvatske knjižnice za slijepe je snimljena prva knjiga na audio kazetama, „Pustinjakov pupak“ Hrvoja Hitreca.¹⁶ Kako se tehnologija mijenjala i bila u svom razvitku tako su se razvijali formati sa većom mogućnošću kompresije, kao npr. MP3. Zvučne knjige Hrvatske knjižnice za slijepe su od 2000. godine na CD-u u MP3 formatu, a prva takva knjiga je „Jučerašnji svijet“ autora Stefana Zweiga.

Prema odabiru korisnika CD-ovi su se slali na kućnu adresu, ali ubrzo nakon toga je Hrvatska knjižnica za slijepe osmislila uslugu nepovratnog CD-a od strane korisnika. Osim članova koji su iz Hrvatske, knjižnica ima članove svugdje po svijetu kao npr. Čile, Danska, Izrael. To su najčešće iseljenici koji imaju potrebu čitati odnosno slušati knjige na hrvatskom jeziku i pismu. U takvim slučajevima se besplatno u koferima šalju knjige na brajici i zvučne knjige koje se pakiraju u svoje namjenske torbice. Svaki dan se pakira pošta i to je u prosjeku oko 45 članova u jednoj pošti puta po dvije ili tri knjige po članu što bi bilo oko 120 naslova u jednoj pošiljci dnevno.¹⁷ Dakle, kada pošalju određene naslove ne traže da im se vrate što se pokazalo veoma produktivnim za korisnike.

Pojavom sustava Daisy se dodatno olakšala navigacija po broju stranica, naslova, fusnota što je ujedno korisnicima omogućilo brže snalaženje u zvučnoj knjizi. U mnogim knjižnicama za slijepe je od 2006. godine sustav Daisy prihvaćen kao standard za snimanje zvučnih knjiga. Iz razgovora s ravnateljicom knjižnice doznajemo da je i Hrvatska knjižnica za slijepe članica

¹⁵ Isto.

¹⁶ Isto.

¹⁷ Lešaja, Jelena. Usmeno priopćenje (2.01.2017.).

Daisy konzorcija. „Tkanje života“ autorice Mirjane Krizmanić je prva knjiga u Daisy formatu snimljena 2010. godine u Hrvatskoj knjižnici za slijepe.

Slika 5_ Prva zvučna knjiga u Daisy formatu i player

Daisy

Neprofitne organizacije u svijetu su u Amsterdamu osnovale Daisy konzorcij 1996. godine. Daisy je kratica za digitalni audio informacijski sistem. Svrha konzorcija je stvaranje međunarodnih standarda u proizvodnji, korištenju i razmjeni digitalnih zvučnih knjiga. U Švedskoj su se pojavile prve digitalne knjige u Daisy formatu koje su bile namijenjene slijepim studentima.¹⁸ Ovaj sistem omogućava brzo pretraživanje po naslovima, fusnotama, poglavljima, označavanje teksta i umetanje bilježaka u tekst. Na taj način se mogu koristiti udžbenici i priručnici, rječnici, primjenjiv je i u lijepoj književnosti što također omogućuje lakše snalaženje po tekstu, a mnogi obožavatelji kuhanja mogu pronaći recepte u kuharicama budući da je to sada puno jednostavnije uz Daisy sistem.

Podaci Hrvatskog saveza slijepih pokazuju kako u Hrvatskoj danas ima 5 500 slijepih osoba od toga njih (oko 50% u Zagrebu).¹⁹ U Velikoj Britaniji 50% slijepih osoba koristi se računalom te im je u školi za slijepe najvažniji predmet informatika. Veliki broj njih nakon srednje škole nemaju želju nastaviti fakultet upravo zbog poteškoća i velikog odricanja s kojima se susreću slijepi studenti. U Zagrebu od ukupno 28 slijepih studenata njih 15 se koristi računalom. Računalo im omogućuje samostalno pisanje seminarskog rada i samostalno čitanje stručne literature.

Postoje dva osnova pristupa uporabi računala za slijepe:

- sve što se pojavi na ekranu pojavi se i na „ekranu za slijepe“ u Bailleovom retku;
- sve što se događa na ekranu bude izgovoreno (zvučno reproducirano) što znači da im program govori što je napisano.²⁰

¹⁸ <http://www.daisy.org/> (stranica zadnji put posjećena 21.01.2017.).

¹⁹ <http://www.savez-slijepih.hr/hr/> (stranica zadnji put posjećena 20.02.2017.).

²⁰ Butorac, Danko. Računalo kao nova pomoć u obrazovanju slijepih studenata. // Edupoint 2(2002), str. 6.

Da bi se osobama oštećena vida omogućio pristup što većem broju informacija koje se ne mogu u potpunosti naći u Hrvatskoj knjižnici za slijepe u Zagrebu, potrebna je oprema koja se sastoji od osobnog računala, skenera, slušalica, po mogućnosti Brajeve tipkovnice i softverskog paketa, a poželjni su i Brajev pisac i Brajev zaslon.²¹

Za korištenje navedenog programa potrebna je i odgovarajuća oprema kao što je Daisy player ili računalo s odgovarajućim softverom. Daisy playeri pamte gdje se stane sa slušanjem knjige i svaki put kada se poželi nastaviti slušanje bilo kojeg CD-a, player će ga pokrenuti upravo tamo gdje je prekinut. Korisnici koji imaju mp3 uređaje mogu slušati Daisy knjige kao mp3 zapise na uobičajen način, ali nemaju mogućnost navigacije.²²

Proizvodnja zvučne knjige

Smatrajući naziv „proizvodnja“ adekvatnim s obzirom na okolnosti i korake izrade zvučne knjige u ovom poglavlju biti će govora o prednostima i manama zvučne knjige, njenom prihvatanju od strane korisnika, promišljanju za koji se naslov prije opredijeliti i snimiti ga do same upotrebe zvučne knjige. Gledajući na druge knjižnice koje se najviše bave pristupom pisanoj riječi, knjižnice namijenjene osobama koje ne čitaju standardni tisak bave se dostupnošću, a tek onda pristupom. Glavna je razlika u tome što takve knjižnice proizvode vlastiti fond. Velika prednost izrade zvučnih knjiga sa sintetičkim govorom je ubrzavanje spore i veoma otežane produkcije uz praćenje izdanja na standardnom tisku. Sintetički glas je zapravo glas ekrana, a ne pisane riječi. Manu ovog formata bi mogli okarakterizirati kao manjak ljudskosti u izvedbi, odnosno otuđenje od teksta.²³ I sam korisnik nema i ne proživljava iste osjećaje dok čita knjigu na brajici u odnosu kada tu istu knjigu sluša u zvučnom formatu. Za neke korisnike je osjećaj jači dok slušaju, a za neke dok čitaju osjetilima prstiju te je to veoma diskutabilna stvar i ovisi od osobe do osobe. Sama činjenica je nepremostiva da je samo 5% informacija svakodnevno objavljenih u svijetu dostupno osobama koje ne čitaju standardni tisak. Kako bi se pratile inovacije mora se imati i adekvatna oprema.

Knjižnica ne može primjenjivati nove usluge ako za to nema usklađenu opremu. A to je pitanje stanja države i financijskih sredstava. Treba imati na umu da se više od 50% korisnika u početku

²¹ Gabriel, Dunja-Marija; Koraljka Golub; Nikolaj Lazić. Mogućnosti primjene digitalnih izvora informacija za slijepe i slabovidne osobe. // 4. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001. Str. 207.

²² <http://www.hkzasl.hr/obavijesti.html> (stranica zadnji put posjećena 21.01.2017.).

²³ Lešaja, J. Novo vrijeme Hrvatske knjižnice za slijepe. // Hrvatsko knjižničarsko društvo. Novosti 68 (siječanj 2016). Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1159> (20.02.2017.).

opire tehnologiji, a 30% ih nema odgovarajuću opremu. Da bi se prešlo potpuno u digitalnu sferu moraju biti usklađeni svi softversko-hardverski uvjeti, a na takav način poslovanja udaljuje se korisnik od knjižničara. Nema više toliko bliskosti, međusobno se otuđuju, a i većim korištenjem zvučne knjige dolazi do zaborava brajice kao samog temelja svega. S druge strane to ujedno potiče knjižničare da budu kreativniji, dosjetljiviji i maštovitiji kako bi što češće održavali događaje koji su vezani uz edukativne, kulturne i natjecateljske sadržaje. Izgovorena i pisana riječ danas može biti dostupna svima, neovisno o mediju, neovisno o fizičkom primjerku. Zajedno s dostupnošću raste i potreba knjiga koju korisnicima treba dati na raspolaganje, a u slučaju ovakvog tipa knjižnice koje svoj fond same proizvode to je dugotrajan i skup proces, ali nije nemoguć. Prema istraživanjima koja će biti prikazana i objašnjena u idućem poglavlju, može se reći da je Hrvatska knjižnica za slijepe veoma napredna u odnosu na susjedne zemlje. Osim proizvodnje zvučnih knjiga, knjižnica ima i proizvodnju zvučnih časopisa.

Izbor (od 1965. godine) izlazi svakih petnaest dana, objavljuje članke s različitih područja iz raznih časopisa na crnom tisku. Urednik Vanja Rajić.

Sveta Lucija (od 2001.) objavljuje članke religioznog karaktera. Urednica Stanka Gmaz Švić.

Zbivanja (od 1979 godine) mjesečnik, s aktualnim političkim temama . Urednik Darko Stojčić.

Znanost i umjetnost (od 1979. godine) mjesečnik, s temama iz popularne znanosti umjetnosti. Urednica Ljerka Dinjar.

Informacije (od 1983. godine) službeno glasilo Hrvatskog saveza slijepih, mjesečnik. Urednik Vanja Rajić.

Riječ slijepih (od 1992. godine) glasilo Hrvatskog savez slijepih, dvomjesečnik sa temama iz života i rada slijepih. Urednik Darko Matić.

CQ Radio amateri (od 1994. godine) glasilo Radio kluba slijepih Louis Braille izlazi dvomjesečno, namijenjen slijepim radio amaterima . Urednik Savo Golić.

Vidici (od 2001) besplatno glasilo Udruge slijepih Zagreb, mjesečnik sa informacijama iz rada zagrebačke udruge. Urednik Darko Matić.²⁴

²⁴ <http://www.hkzasl.hr/o%20casopisima.html> (stranica zadnji put posjećena 20.02.2017.).

Slika 6_ Časopisi na CD-u Hrvatskoj knjižnici za slijepe

Spikeri

Kako bi obogatila fond raznim naslovima, knjižnica ima suradnju sa spikerima koji prođu određenu audiciju za čitanje odnosno snimanje zvučne knjige. Svi zainteresirani dobiju upitnik koji trebaju ispuniti sa traženim podacima.

Ime	
Prezime	
Spol	
E-mail adresa	
Telefon/ mobitel	
Služite li se računalom?	
Imate li dovoljno slobodnog vremena za čitanje zvučnih knjiga za HKS?	
Imate li računalu/ laptop?	
Koji operativni sustav koristite?	
Imate li do sada kakvo iskustvo u čitanju i snimanju zvučnih sadržaja?	
Imate li pristup u studio za snimanje?	
Koji jezik/-e govorite/ čitate?	
Koju vrstu knjiga volite čitati (beletristika i publicistika)?	
Želite li navesti neki drugi relevantan podatak?	

Slika 7_ Upitnik za spikere

Prilikom odabira spikera gleda se na određene kriterije poput artikulacije glasa, informatičke pismenosti i dr.

Zvučna knjiga mora biti što vjernija originalu; samo u izuzetnim slučajevima smiju se mijenjati sadržaj knjige ili se može nešto dodati. Tiskarske greške smiju se ispraviti. Treba voditi računa da se na gotovoj snimci ne smiju čuti okretanje listova, kašljanje i drugi pozadinski zvukovi.

Čitanje naglas je izazov jer čitač mora vizualizirati autorove ideje i živo ih prenijeti slušatelju. On svojim glasom i izvedbom prenosi slušatelju žanr, likove, zaplet, opise i raspoloženja. Stoga je važno da spiker čita s razumijevanjem i razgovjetno, bez pretjerane dramatizacije koja može ometati slušateljev vlastiti doživljaj teksta.

Evo nekoliko stvari o kojima treba voditi računa pri čitanju naglas:

Priprema za čitanje - podrazumijeva da prije čitanja provjerite vokabular, stil, zaplet, izgovor imena likova i mjesta.

Položaj za čitanje - vodite računa da sjedite udobno i opušteno.

Tempo čitanja - ne čitajte prebrzo ili presporo - slušatelj s lakoćom mora pratiti riječi koje izgovarate. Tempo treba prilagoditi stilu i sadržaju knjige.

Visina glasa - od osobite je važnosti za spikera. Ne čitajte napregnutim, previsokim ili pretihim glasom jer čitatelji vas ponekad moraju slušati satima.

Modulacija glasa - bez modulacije glasa/ melodioznosti čitanje je monotono i suhoparno.

Naglašavanje - u kombinaciji s modulacijom naglašavanje oživljava govor. Pogrešno naglašen slog, riječ ili fraza čitanje čine grčevitim a mogu promijeniti i smisao rečenice.

Stanka/ pauza i interpunkcija - spiker mora voditi računa da pauze u čitanju radi na mjestima određenim interpunkcijom ili na mjestima gdje to zahtijeva smisao rečenice. Pauze treba raditi i kod poglavlja neobilježenih naslovom ili brojem, između strofa u poeziji, itd.

Fraziranje - fraza je grupa riječi koja ima smisao i značenje a određena je interpunkcijom i smislom. Obično se ne prekida pauzom za uzimanje daha.

Artikulacija glasa - oblikovanje glasova u govor uz pomoć organa za artikulaciju: usne, jezik, zubi, nepce, čeljusti. Poželjna je precizna artikulacija suglasnika i samoglasnika uz ravnomjernu kontrolu daha.

Ton glasa - je kvaliteta glasa kojeg čitač koristi. Ton glasa koristi se za iskazivanje osjećanja i osjećaja. Treba voditi računa da ton glasa ne bude unjkav ili piskav. Treba se čuvati spuštanje tona na kraju retka, fraze ili riječi.

Prema osobnom iskustvu moje malenkosti kao spikera za čitanje zvučnih knjiga i časopisa u Hrvatskoj knjižnici za slijepe mogu reći da je to izuzetno zanimljiv posao, ali naprosto je nemoguće čitati više od 2h. Dok se knjiga čita za sebe, u slobodnom izdanju često se može čitati i po 6h osobito ako je tematika zanimljiva. Ali uzevši u obzir da kada se čita za sebe, najčešće se čita u sebi. A dok se snima za vrijeme čitanja, čita se na glas što je logično. Mora se paziti na sve naputke gore navedene i to pomalo iscrpljuje. Tijekom čitanja se često događaju greške u smislu da se nešto dovoljno ne naglasi, krivo ili prebrzo pročita. U takvom slučaju snimatelj u Daisy formatu može editirati greške u tekstu.

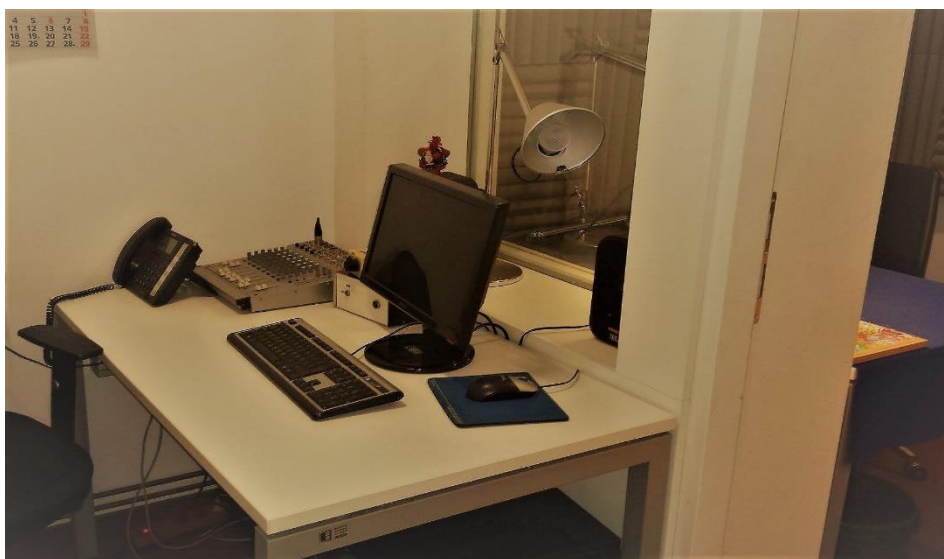
Autor	KAWAKAMI, Hiromi
Naslov	Aktovka / Hiromi Kawakami ; s engleskoga prevela Mirjana Obuljen ; čita Jelena Markov ; snimatelj Zvonko Jurčić. -
Impresum	Zagreb : Hrvatska knjižnica za slijepe, 2015. -
Materijalni opis	1 CD Daisy 2.02; 4:52 sati. -
Napomena	Zagreb : AGM, 2014. - 187 str. - (Biblioteka Roman /AGM). - Prevedeno prema: The briefcase. - Izv. stv. nasl.: Sensei no kaban. - ISBN 978-953-174-452-2.
UDK	89-31
Jezik	hrv, eng
Anotacija	Ako volite neobične ljubavne priče onda je ovo knjiga za vas. Najnemogućnija priča koju je teško i zamisliti, ali nam se svima može dogoditi! Ona je njegova bivša učenica, u najboljim tridesetim, a on je njezin nekadašnji nastavnik, u neobećavajućim sedamdesetim. Kao povod ne postoji ni ime, ni titula, ni prestiž, ni novac, ni fizički izgled, ništa drugo osim nečega što postoji izvan svega toga, a veliki ga je nedavno preminuli patrijarh svjetske književnosti Gabriel Garcia Marquez opisao kao ljubavnu čežnju. Ljubavna priča koje se događa između Harutsana Matusmotoa zvanog Sensei i Tsukike Omecki doista zvuči poput bajke ali je životna i doista se događa. Nažalost, obično u krivo vrijeme i na krivom mjestu. Oni su kao imaginarni, priželjkivani sretni par. Imali su samo nekoliko godina ljubavi i sreće. A i što to znači u našem suvremenom svijetu u kojem mediokratski posredovane sreće nikada nije dosta? Kao otrežnjavajuća zvuči spoznaja da je to samo jedna daleka japanska priča koju je teško zamisliti u nekom drugom, možda i našem, okruženju. Posebno danas.

Slika 9_Detaljan pregled zapisa zvučne knjige

Prema navedenoj slici prikazan je detaljan pregled zvučne knjige gdje se vidi autor knjige u standardnom tisku, naslov knjige, tko je preveo s određenog jezika kao izvornog, tko čita (u ovom slučaju moja malenkost) te ime i prezime snimatelja. Nadalje se vidi tko je izdavač, godina izdavanja te materijalni opis gdje je naveden broj sati koliko knjiga traje, napomena, UDK, jezik i naposljetku kratak sadržaj knjige.

Prema informaciji da u svijetu ne postoji snimanje u paru, dakle snimatelj i spiker nego je sva odgovornost na spikeru. Unaprijed se pripremi skenirani tekst koji se razdijeli u Daisy tagove, poglavlja. Tekst teče na ekranu, spiker čita i uporedo se sam snima, ali prati tekst i pri tome navigira i stišće što treba da bi se na taj način strukturirao tekst. Hrvatska knjižnica za slijepe ima tri studija za snimanje od toga su dva studija gdje se radi u paru, a treći je studio za samostalan rad spikera. U dogovoru s ravnateljicom 7 stalnih spikera se snima i editira tekst

samostalno kod kuće gdje im je postavljen Daisy pogram.²⁵ To puno olakšava sam proces produkcije zvučne knjige. Budući da knjižnice ovakvog tipa sve više prate knjižnice sa zapada, u skorije vrijeme bi se moglo dogoditi da sve više spikera radi na zvučnoj knjizi od kuće. Hrvatska knjižnica za slijepe posjeduje tri studija za snimanje zvučnih knjiga i časopisa. U dva studija zajedno u pregrađenom prostoru nalaze se snimatelj i spiker, a u trećem studiju spiker ako je obučen ima mogućnost samostalnog snimanja te postoji snimanje u privatnom prostoru spikera, ovisno o tome kako se dogovori sa snimateljem.

Slika 10_Studio za snimanje u paru

Usluga e-knjige u Hrvatskoj knjižnici za slijepe

Sam naziv usluge e-knjiga je pomalo nespretno nazvan, a tu se u principu radi o usluzi preuzimanja zvučnih knjiga direktno s internetske stranice Hrvatske knjižnice za slijepe koja je pokrenuta u proljeće 2015. godine. U konačnici to nije nikakva novost u međunarodnoj zajednici knjižnica koje su istog tipa jer mnoge od knjižnica puno ranije su pokrenule tu uslugu. Namijenjena je isključivo članovima Hrvatske knjižnice za slijepe odnosno osobama koje ne mogu čitati standardni tisak. Hrvatska knjižnica za slijepe se odlučila za ovu uslugu e-knjige odnosno preuzimanja kako bi rasteretila fond. Veliki broj knjiga je pod rezervacijama mjesecima i ljudi dugo čekaju za odabrane naslove, a na ovaj način toga nema. Ali je knjižnica morala ostaviti i opciju fizičkih CD-ova za starije ljude koji nisu informatički pismeni ili za one koji ne vole takvu uslugu preuzimanja. Kao još jednu pozitivnu stvar ove usluge i slanja

²⁵ Lešaja, Jelena. Usmeno priopćenje (2.01.2017.).

bespovratnih CD-ova zvučne knjige može se navesti rješavanje manipulativnih radova budući da se knjižnica mora što više usmjeriti na produkciju. Radno vrijeme djelatnice Hrvatske knjižnice za slijepe koja pakira CD-ove i lijepi naljepnice, markice i sve što je potrebno za slanje može se iskoristiti u druge produktivnije svrhe. Uvođenjem ove usluge napravljen je izuzetno veliki korak za članove knjižnice. Usluga je razvijana u suradnji s tvrtkom Point, u sklopu postojećeg kataloga odnosno knjižničkog softvera Metel. Korisničko sučelje izrađeno je prema željama i potrebama osoba s teškoćama čitanja standardnog tiska kako bi tražilica postala prohodna za korisnike govorne jedinice i brajevog retka.

Prilikom obrade knjige svaki digitalni sadržaj je podignut na server, povezan s kataložnom jedinicom te zaštićen dvostrukim "digitalnim vodenim žigom" kako bi se na taj način zaštitila građa od strane knjižnice.²⁶ Ovaj postupak zaštite ne smeta reprodukciji zvučnog sadržaja, ali u slučaju da neko ide pregledavati te postavljene naslove na društvene mreže vidio bi da je to pravno zaštićeno vlasništvo Hrvatske knjižnice za slijepe. Ovaj način usluge je iz perspektive korisnika učinio da su nezavisni o radnom vremenu i dolasku u knjižnicu ili čekanju poštara da im donese tražene naslove. Iz perspektive fonda, usluga je „odcijepila“ zvučnu knjigu od fizičkog primjerka i na taj način proširila granicu njezine dostupnosti.

²⁶ Lešaja, Jelena. Usmeno priopćenje (2.01.2017.).

Preuzimanje:

Žanr: LJUBAVNI ROMAN

Ključna riječ: LJUBAVNA PROZA

Hrvatska knjižnica za slijepe, Zagreb E-mail: cl.blind@zg.t-com.hr
(Inventarni broj * status * signatura)

Rezervacija K21442 * Slobodno * K21442-46

Rezervacija K21443 * Posuđeno do 2.5.2017. * K21442-46

Rezervacija K21444 * Posuđeno do 11.4.2017. * K21442-46

Rezervacija K21445 * Posuđeno do 4.5.2017. * K21442-46

Rezervacija K21446 * Posuđeno do 29.5.2017. * K21442-46

Rezervacija W6644 * Slobodno * K21442-46

UKUPNO: 6

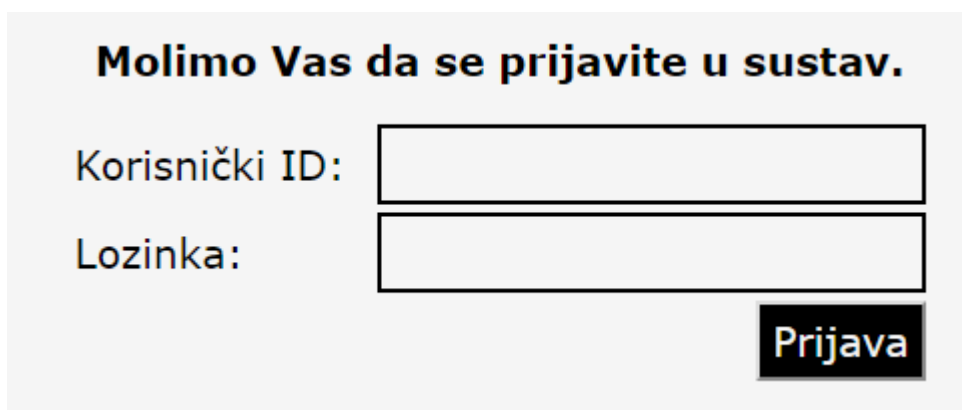
Slika 11_Prikaz usluge e-knjige (download) i dostupnosti CD-ova

U posljednjih godinu dana 1094 člana aktivno je koristilo usluge Hrvatske knjižnice za slijepe. 319 članova koristi novu uslugu preuzimanja. Obrtaj fonda je velik. U posljednjih 17 mjeseci, odnosno od pokretanja nove usluge, zabilježeno je 99.488 posudbi, od toga je 25.372 ostvareno kroz preuzimanje s interneta. Porazno je što je od ukupnog broja posudbi samo 2.111 knjiga na brajici. 30% članova je u narednih godinu i pol prešlo na opciju preuzimanja. Nove članove, posebno učenike s teškoćama u čitanju i s disleksijom se odmah upućuje na aktivaciju dotične usluge. Od 126 učenika, 48 njih je s teškoćama čitanja i disleksijom. Roditelji učenika s teškoćama čitanja i disleksijom dodatno su poticani na korištenje nove usluge.²⁷

Prilikom korištenja e-knjige za starije korisnike koji najčešće nisu informatički pismeni, knjižnici se obrati neko mlađi koga imaju u obitelji. U tom slučaju knjižnica za dotičnu osobu napravi korisnički račun i tako se putem stranice knjižnice mogu služiti download uslugom.

²⁷ Isto.

Bilo je situacija gdje su članovi oko 30-ak naslova zvučne knjige postavili na društvene mreže te je knjižnica tim članovima morala zaustaviti članstvo.

Molimo Vas da se prijavite u sustav.

Korisnički ID:

Lozinka:

Prijava

Slika 12_Korisnički račun člana knjižnice za preuzimanje e-knjige

Novi korisnici, učenici te oni informacijski i informatički pismeni, prihvatili su preuzimanje zvučnih knjiga s olakšanjem. No članovi Hrvatske knjižnice za slijepe čine slijepe i slabovidne osobe starije dobi. Budući da se sve više ide prema virtualizaciji treba se postepeno ujedno s korisnicima uhodavati i biti strpljiv.

Anketa : Knjižnične usluge u Hrvatskoj knjižnici za slijepe i knjižnicama istog tipa u susjednim zemljama

Cilj, svrha i metodologija istraživanja

Provedeno je istraživanje sa ciljem utvrđivanja i upoređivanja kakve su knjižnične usluge za slijepe i slabovidne u Hrvatskoj knjižnici za slijepe i knjižnicama istog tipa u susjednim zemljama. Svrha istraživanja je uvidjeti imaju li knjižnice istog tipa, ali u različitim zemljama isti pristup prema svojim korisnicima i napretku usluge s posebnim naglaskom na uslugu zvučne knjige te e-knjige. Također se željelo saznati rade li u ovakvom tipu knjižnica slijepi djelatnici. Prema dobijenim istraživanjima će se uporediti koliko koja knjižnica za slijepe ide u korak sa suvremenom tehnologijom kao primjenom u uslugama za korisnike koji ne čitaju standardni tisak. Postavljena je hipoteza da u svijetu korisnici više teže ka zvučnoj knjizi nego knjizi na brajici koja je temelj pismenosti slijepe osobe te se ujedno ovim istraživanjem želi doći do saznanja kakva je situacija u ovih pet knjižnica u kojima je sprovedeno istraživanje.

Budući da na proizvodnji zvučne knjige uglavnom rade centralne knjižnice za slijepe, a najčešće se jedna nalazi u državi, istraživanje je sprovedeno u pet država odnosno u pet knjižnica. Istraživanje je provedeno metodom ankete. Anketa je otprilike trajala 10 minuta, a rješavala se putem Interneta koristeći Google obrasce. Budući da je na anketni upitnik odgovorilo svih pet knjižnica kojima je i poslano postotak odgovora je 100%. Pitanja iz ankete bit će prikazana u sklopu rezultata istraživanja.

Rezultati istraživanja

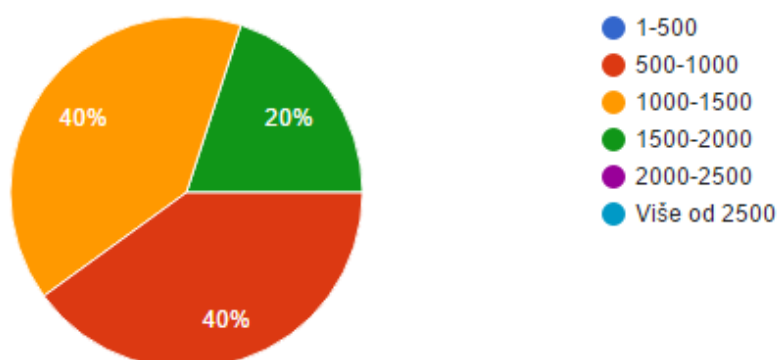
Anketni upitnik nije bio anoniman te je prvo pitanje gdje se tražio naziv knjižnice bilo obavezno kako bi se dobila informacija koje su knjižnice uključene u istraživanje s obzirom na mali broj ispitanika. Četiri knjižnice su samostalne, a jedna knjižnica djeluje u sklopu Saveza slijepih. U anketnom upitniku bilo je ukupno 28 pitanja. Neke knjižnice su izostavile odgovore na određena pitanja jer nemaju tu mogućnost usluge, ali to će biti objašnjeno kroz svako pitanje prilikom prikaza istraživanja. Jedna knjižnica je odgovore gdje se trebalo nešto objasniti malo pisala na hrvatskom jeziku i pismu (latinicom), a malo na srpskom jeziku i pismu (ćirilicom) te će se na kraju objašnjenja određenog odgovora staviti zvjezdica (*) i prijevod na hrvatski jezik.

1. Naziv knjižnice (5 odgovora)

Biblioteka za slijepe Crne Gore
Biblioteka za slijepa i slabovidna lica u Bosni i Hercegovini
JU Specijalna biblioteka za slijepa i slabovidna lica Republike Srpske
Hrvatska knjižnica za slijepe
Biblioteka Saveza slepih Srbije "Dr Milan Budimir"

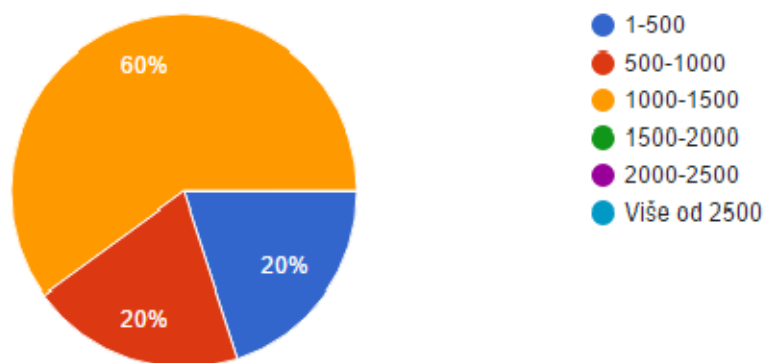
Prvo pitanje je bilo obavezno kako bi se dobila informacija koje su knjižnice ispunile anketni upitnik s obzirom da je anketa bila isključivo za mali broj ispitanika.

2. Koliko knjižnica ima registriranih članova? (5 odgovora)

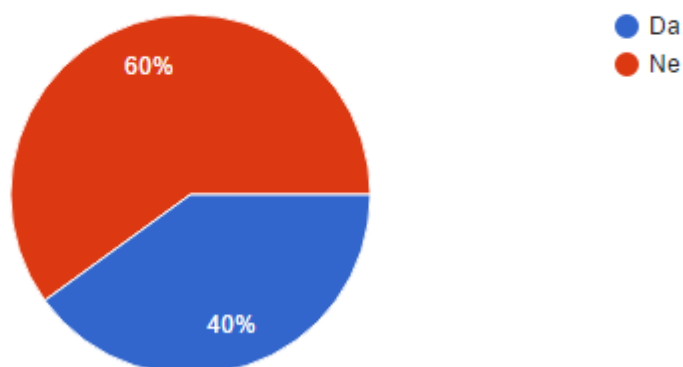
Na drugo pitanje je odgovorilo svih pet sudionika te možemo reći da je u dvije knjižnice rezultat (40%) od 500-1000 registriranih članova, dvije knjižnice (40%) od 1000-1500 registriranih članova i jedna knjižnica (20%) od 1500-2000 registriranih članova.

3. Koliko knjižnica ima registriranih aktivnih članova? (5 odgovora)

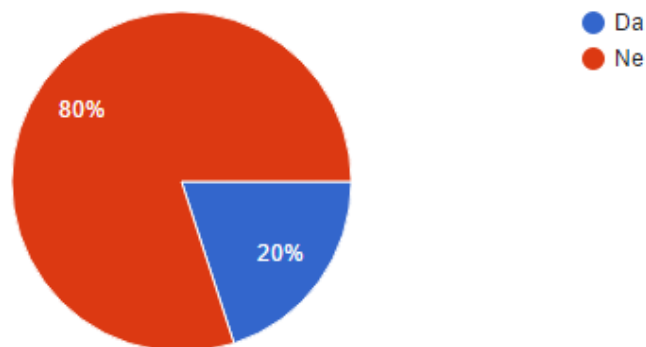
Razlika u prethodnom i ovom pitanju je u aktivnim registriranim članovima, dakle članovi koji redovno posuđuju. Jedna knjižnica ima od 1-500 (20%) aktivnih registriranih članova, jedna od 500-1000 (20%), a tri knjižnice imaju 1000-1500 (60%) registriranih aktivnih članova.

4. Naplaćuje li se članstvo u Vašoj knjižnici? (5 odgovora)

Prema rezultatima naplaćivanja članstva može se reći da je svakako zadovoljavajući rezultat budući da je veći postotak tri knjižnice (60%) koje ne naplaćuju članarinu u odnosu na dvije knjižnice (40%) koje naplaćuju članarinu.

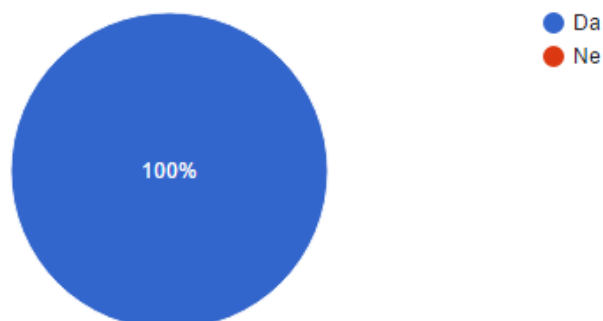
5. Jesu li članovi knjižnice samo slijepe i slabovidne osobe? (5 odgovora)

Četiri knjižnice (80%) su odgovorile da njihovi članovi nisu samo slijepe i slabovidne osobe, a jedna knjižnica (20%) da jesu. Rezultat je svakako očekivajući budući da je sve više osoba koje imaju disleksiju ili iz određenog razloga ne mogu držati knjigu u ruci, atrofiraju im mišići te imaju mogućnost učlanjena u knjižnicu koja im omogućava i uslugu slušanja knjiga.

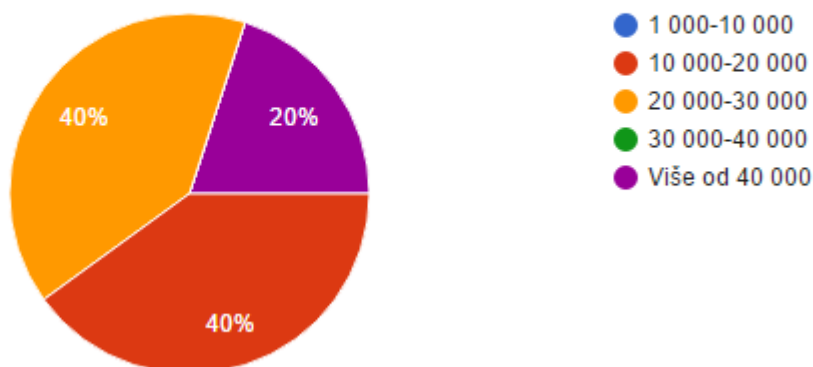
6. Rade li u Vašoj knjižnici djelatnici koji su slijepi i slabovidni odnosno koji imaju poteškoća s vidom?

(5 odgovora)

Jednoglasno svih pet sudionika (100%) je odgovorilo da u knjižnici rade i osobe koje su slijepo ili slabovidne što je izuzetno humano jer na takav način bolje mogu razumjeti svoje korisnike budući da im je ista knjižnična usluga potrebna.

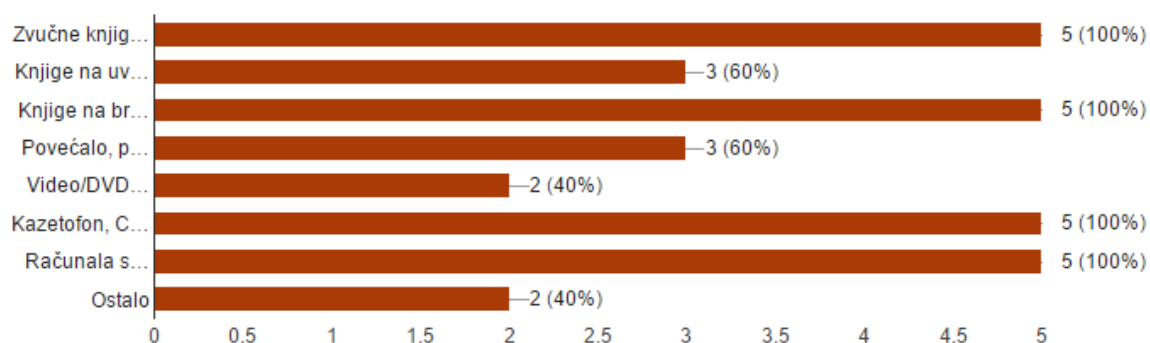
7. Koliki je ukupan fond knjižnice? (5 odgovora)

Rezultat prikazuje da dvije knjižnice (40%) imaju fond od 10 000-20 000 knjižnične građe, dvije knjižnice (40%) fond od 20 000-30 000 knjižnične građe, a jedna knjižnica (20%) posjeduje fond preko 40 000 knjižnične građe.

8. Koju vrstu građe i uređaje knjižnica posjeduje? (moguće je odabrati više odgovora)

(5 odgovora)

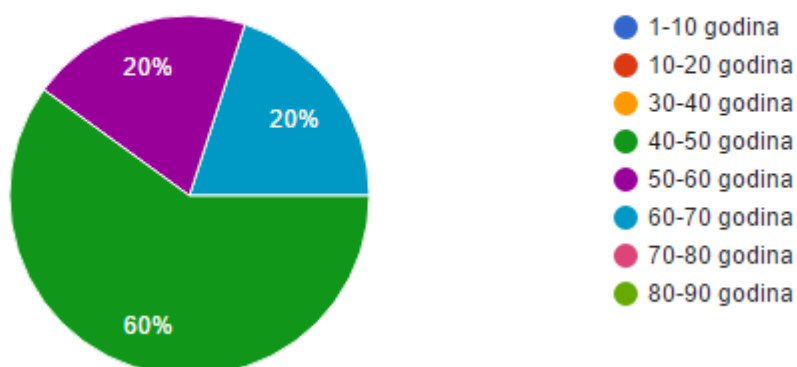
U osmom pitanju postojala je mogućnost odabira više odgovora. Pet knjižnica (100%) je odgovorilo da posjeduje zvučne knjige, zvučne časopise i zvučnu periodičnu građu što je odličan rezultat budući da je sve veća potražnja za zvučnom građom. Tri knjižnice od pet (60%) su odgovorile da posjeduju knjige na uvećanom tisku. Svih pet knjižnica (100%) posjeduje knjige na brajici. Od mogućih pet, tri knjižnice (60%) posjeduje povećalo, povećalo sa svjetlom i elektronički čitač. Dvije knjižnice (40%) posjeduje video/DVD player. Sve navedene knjižnice (100%) su odabrale da posjeduju kazetofon, CD uređaj za reprodukciju i Daisy uređaj za reprodukciju. Prema dalje navedenim podacima može se istaknuti da neke knjižnice su odabrale ovo polje, ali nemaju sva tri navedena uređaja, nego možda imaju jedan od navedenih. Nadalje je svih pet knjižnica (100%) odabralo da posjeduju računala s programima za prilagođavanje i softverom dizajniranim za osobe s poteškoćama u čitanju. Dvije knjižnice (40%) je odabralo da posjeduju dodatnu opremu što je odlično budući da pored navedenog posjeduju nešto više što osobama s poteškoćama u čitanju standardnog tiska omogućuje lakše čitanje odnosno slušanje naslova koji ih zanimaju.

9. Posuđuju li korisnici češće knjige na brajici ili zvučne knjige? (5 odgovora)

U devetom pitanju je svih pet knjižnica (100%) jednoglasno odgovorilo da njihovi članovi posuđuju više zvučne knjige nego knjige na brajici. Taj rezultat se može na dva načina tumačiti. S jedne strane je to odlično jer se korisnici prilagođavaju novoj tehnologiji što je ujedno glavna misija knjižnice kako bi im omogućila što lakši put do određenog naslova. A s druge strane je to zabrinjavajuće jer na taj način korisnici zanemaruju literaturu na brajici koja je temelj pismenosti slijepe osobe.

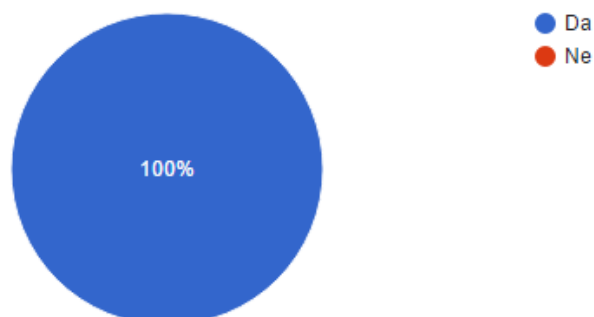
10. Najviše posudbi imaju članovi koji su: (5 odgovora)

Članovi koji su od 40-50 godina imaju najviše posudbi i tako je odgovorilo tri knjižnice (60%), zatim jedna knjižnica je odgovorila (20%) kako najviše posuđuju članovi između 50-60 godina te je također jedna knjižnica odgovorila (20%) kako najviše posuđuju članovi 60-70 godina.

11. Ima li knjižnica mogućnost besplatne dostave/slanja knjižnične građe na kućnu adresu?

(5 odgovora)

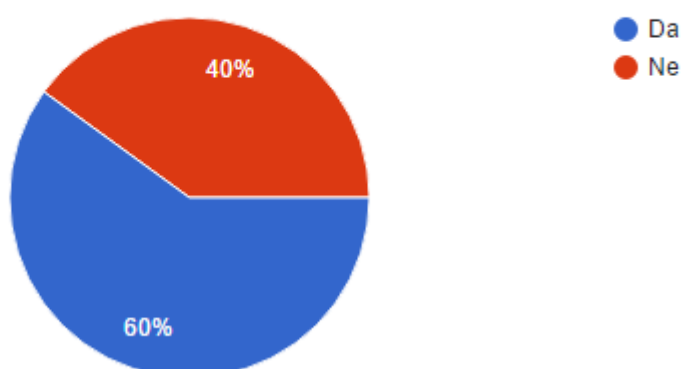
Svih pet knjižnica je odgovorilo (100%) da ima mogućnost besplatne dostave odnosno slanja knjižnične građe na kućnu adresu. Ovakav rezultat je bio očekivajući budući da je veliki broj članova izvan mjesta gdje je fizička zgrada knjižnice. Mnogi koji žive u gradu gdje se knjižnica nalazi zbog sljepoće se teže kreću te im ova usluga olakšava mogućnost zainteresiranosti za određene naslove.

12. Ima li knjižnica Brajičnu tiskaru? (5 odgovora)

Odgovor je (100%), dakle svih pet knjižnica je povrdilo da imaju Brajičnu tiskaru što olakšava i ubrzava proces proizvodnje knjiga i časopisa na brajici.

13. Izdaje li knjižnica časopise na brajici? (5 odgovora)

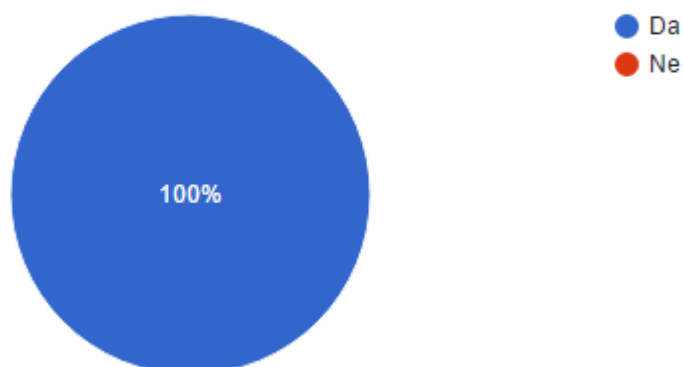
Prema ovom rezultatu tri knjižnice (60%) proizvode časopise na brajici, a dvije knjižnice (40%) ne proizvode časopise na brajici.

14. Ukoliko da, molim Vas navedite ih. (3 odgovora)

"Riječi u prstima"
Knjižnica PROIZVODI časopise na brajici: Šah, Mladost i Ženu.
Svitanja, Žena i dom, Zabavni listići

Na četrnaesto pitanje je kao i na prethodno odgovorilo tri knjižnice koje su navele nazive časopise na brajici. Jedna knjižnica proizvodi časopis na brajici pod nazivom „Riječi u prstima“, druga časopise „Šah“, „Mladost“ i „Žena“ te treća knjižnica časopise „Svitanja“, „Žena i dom“, i „Zabavni listići“. Iz naziva časopisa može se zaključiti da knjižnica nastoji obuhvatiti raznovrsna područja kako bi svojim korisnicima dala što više informacija.

15. Izdaje li knjižnica časopise u zvučnoj tehnici? (5 odgovora)

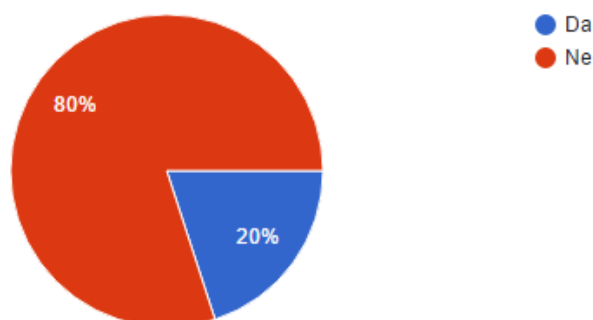
Svih pet knjižnica (100%) izdaje časopise na brajici što je u konačnici odličan rezultat budući da korisnike više zanima građa u zvučnoj tehnici u odnosu na građu koja je na brajici.

16. Ukoliko da, molim Vas navedite ih. (5 odgovora)

Časopis "Glas", mjesečnik u DAISY formatu za pitanja kulture, umjetnosti, nauke i religije.
"Svjetlo misli", časopis za kulturu, nauku i umjetnost (mjesečnik)
"Homer"
Znanost i umjetnost, Žena, Izbor, Zbivanja, Sveta Lucija, CQ radioamateri
Mozaik

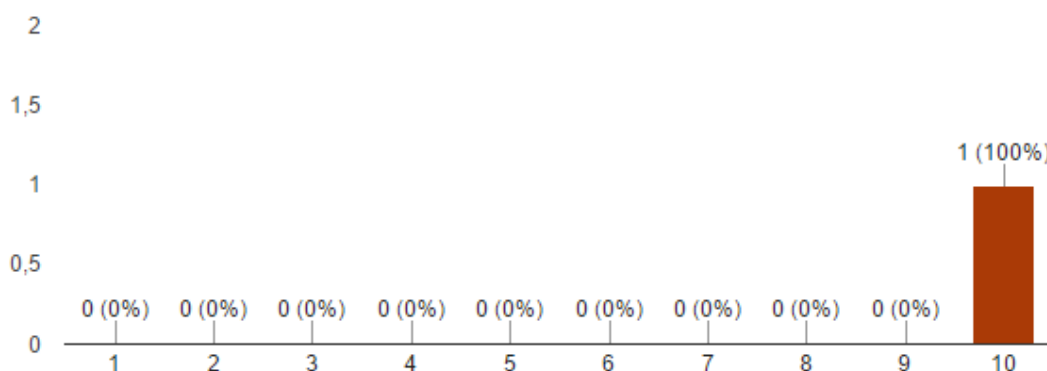
U odnosu na prethodno pitanje, knjižnice su u ovom pitanju navele nazive časopisa koje proizvode u zvučnoj tehnici. Časopis „Glas“ mjesečnik u kojem je obuhvaćeno par područja; kultura, umjetnost, nauka i religija. „Svjetlo misli“, mjesečnik koji također govori o kulturi, nauci i umjetnosti. Zatim časopis „Homer“. Četvrta knjižnica proizvodi više časopisa u zvučnoj tehnici „Znanost i umjetnost“, „Žena“, „Izbor“, „Zbivanja“, „Sveta Lucija“, „CQ radioamateri“. Časopis pete knjižnice je „Mozaik“.

17. Ima li knjižnica mogućnost preuzimanja zvučnih knjiga putem Interneta?
(5 odgovora)

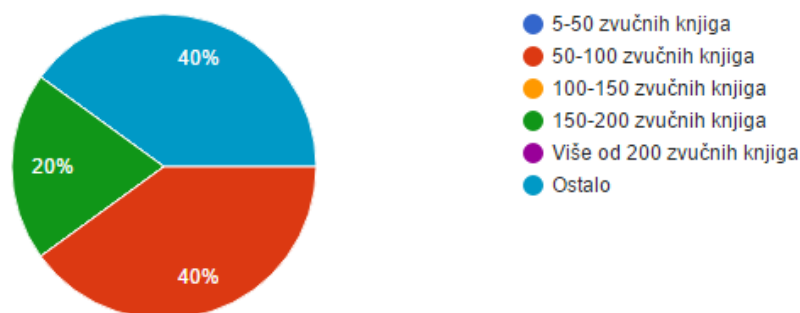
Kao jako bitna informacija za temu ovog diplomskog rada je usluga preuzimanja zvučnih knjiga putem Interneta. Samo jedna knjižnica (20%) ima tu uslugu, a ostalih četiri knjižnice (80%) nažalost nemaju. Pretpostavka je da će i ostale četiri knjižnice u skorije vrijeme imati navedenu uslugu jer idući u korak sa suvremenom tehnologijom i potrebom korisnika to je neminovna činjenica.

18. Ukoliko da, molim Vas na skali od 1 do 10 odaberite koliko puta mjesečno?
(1 odgovor)

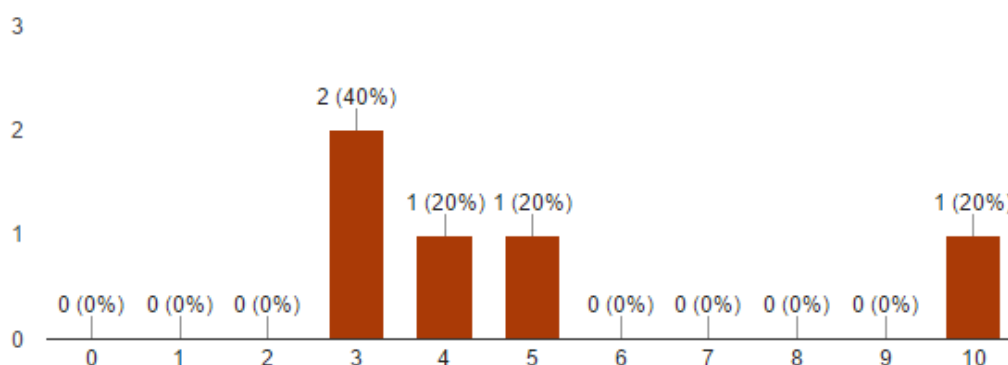
Kao poveznica s prethodnim pitanjem, samo jedna knjižnica ima navedenu uslugu i omogućen maksimalan broj (10) na skali preuzimanja zvučnih knjiga s Interneta.

19. Koliko knjižnica u prosjeku godišnje snimi zvučnih knjiga u Daisy formatu? (5 odgovora)

Na pitanje o produkciji zvučnih knjiga u Daisy formatu dvije knjižnice su odgovorile (40%) mogućnost pod ostalo, a odgovor jedne knjižnice je da ne snime niti jednu zvučnu knjigu, a jedne knjižnice da snimaju u MP3 formatu. Dvije knjižnice (40%) 50-100 zvučnih knjiga, a jedna knjižnica (20%) 150-200 zvučnih knjiga. Dakle, od mogućih pet sudionika, tri ih snima knjige u Daisy formatu, jedna u MP3 formatu, a jedna knjižnica je navela odgovor „nijednu“. Prema navedenom odgovoru „nijednu“ ne zna se jel se odgovorio odnosio da ne snime niti jednu zvučnu knjigu u Daisy formatu, ali snime u nekom drugom formatu kao što je recimo MP3 format ali nisu naveli ili naprosto ne snime niti jednu knjigu općenito u nijednom formatu.

20. Koliko imate stalnih spikera za čitanje zvučnih knjiga i časopisa? (5 odgovora)

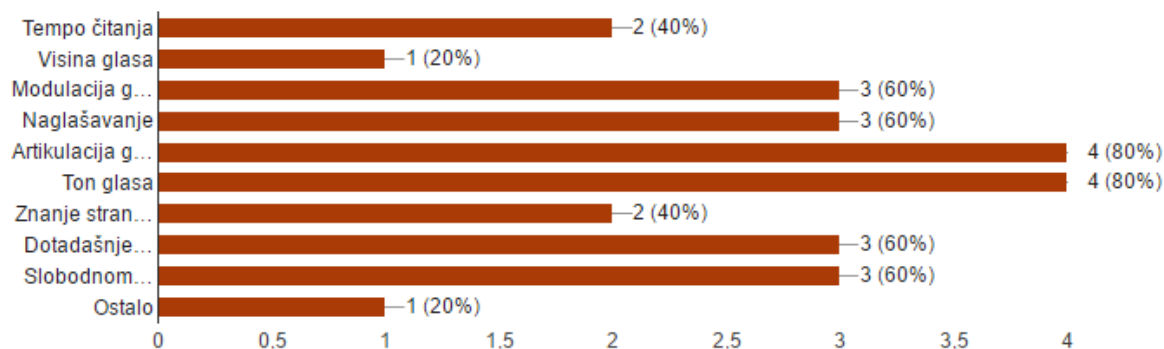

Na ovo pitanje je odgovorilo svih pet knjižnica što povlači promišljanje na odgovor iz prethodnog pitanja o navedenoj knjižnici koja je odgovorila da ne snimi „nijednu“ knjigu u Daisy formatu. Budući da je i ta knjižnica u ovom pitanju odgovorila da ima određen broj spikera za čitanje zvučnih knjiga i časopisa. Postoji pretpostavka da knjižnica snima zvučne

knjige u nekom drugom formatu koji nije naveden. Što se tiče odgovora na ovo pitanje dvije knjižnice (40%) su odgovorile da imaju tri stalna spikera, jedna knjižnica (20%) da ima četiri stalna spikera, jedna knjižnica (20%) da ima pet stalnih spikera i naposljetku jedna knjižnica (20%) da ima deset stalnih spikera.

21. Po kojim kriterijima izabirete spikere? (možete odabrati više odgovora)

(5 odgovora)

U ovom pitanju je mogućnost odabira više odgovora. Prema tome je dvije knjižnice (40%) odgovorilo da odabire spikera prema kriteriju kojim tempom čita, jedna knjižnica (20%) visini glasa, tri knjižnice (60%) modulaciji glasa, tri knjižnice (60%) naglašavanju, četiri knjižnice (80%) artikulaciji glasa, također četiri knjižnice (80%) tonu glasa, dvije knjižnice (40%) znanju stranih jezika, tri knjižnice (60%) dotadašnjem iskustvu spikera, također tri knjižnice (60%) dotadašnjem iskustvu spikera i jedna knjižnica (20%) je pod ostalo navelo kriterij informatičke pismenosti što je veoma bitan kriterij. Nijedan kriterij nije bio odabran jednoglasno svih pet knjižnica.

22. Koliko često se za korisnike organiziraju kulturno-edukativni programi u suradnji s piscima, publicistima i književnicima?

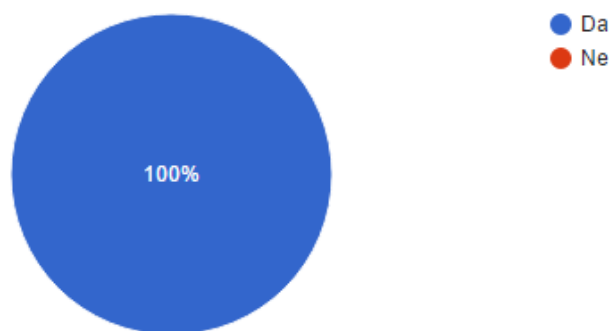
(5 odgovora)

Više puta mjesečno.
Nekoliko puta godišnje - promocije izdanja u tehnikama za slijepe uz gostovanje (poznatih pisaca odnosno književnika - ca) autora tih izdanja, promocije izdanja slijepih stvaralaca, druženja sa korisnicima u obilježavanju Međunarodnog dana knjige, Dana bijelog štapa i sl.
Mjesečno
Dvadeset puta godišnje.
до 2 puta годишње

Na ovo pitanje odgovorilo je svih pet knjižnica te iz njihovih odgovora uviđamo da samo dvije knjižnice u prosjeku par puta mjesečno organiziraju kulturno-edukativne programe u suradnji s piscima, književnicima i publicistima. Ostale tri knjižnice puno rjeđe organiziraju navedene programe. Jedna knjižnica je navela neke od događaja koje obilježava poput Međunarodnog dana knjige te Dana bijelog štapa. Pretpostavka je i da ostale knjižnice ove dane obilježavaju ali nisu navele.

*do 2 puta godišnje

23. Surađuje li Vaša knjižnica s narodnim knjižnicama unutar države? (5 odgovora)

Jednoglasno je svih pet knjižnica odgovorilo (100%) da surađuje s narodnim knjižnicama unutar države. Ovakav odgovor je bio za očekivati jer takva vrsta suradnje je neminovna budući da svaka narodna knjižnica bi trebala često organizirati radionice za slijepe i slabovidne u svom gradu kako bi djelatnici knjižnice za slijepe gostovali, razgovarali te uputili slijepe iz određenog grada prednostima i uslugama svoje knjižnice. Zatim suradnja oko literature, Dana bijelog štapa i ostalih događaja bitnih slijepim i slabovidnim osobama.

24. Ukoliko da, molim Vas objasnite u čemu surađujete? (5 odgovora)

Naša Biblioteka ima svoja isturena odjeljenja otvorena pri više narodnih Biblioteka u gradovima širom Crne Gore.

Biblioteka ima svoja isturena odjeljenja u narodnim (javnim) bibliotekama u Bihaću, Tuzli, Gradačcu, Mostaru, Goraždu i Zenici. Sa bibliotekama u navednim gradovima potpisan je Protokol o saradnji kojim su regulisani odnosi. Prema tim protokolima naša biblioteka obezbjeđuje građu u tehnikama za slijepe za potrebe odjeljenja, dok biblioteke u kojima su smještena odjeljenja obezbjeđuju stručnog radnika koji će rukovoditi zbirkom u odjeljenju i neposredno kontaktirati sa korisnicima. I sa drugim bibliotekama ostvaruje saradnju kroz međubibliotečku pozajmicu, stručno usavršavanje, promocije i druge vidove saradnje.

U organizovanju kulturnih događaja, razmjeni knjiga

Fond, usluge, organiziranje radionica.

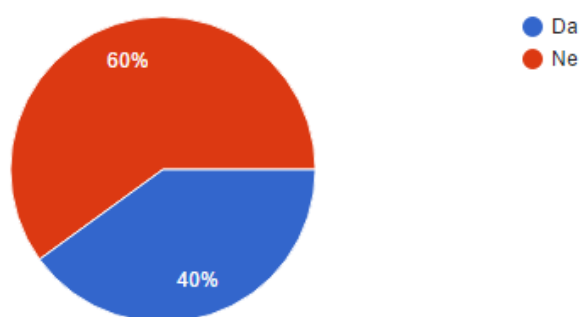
Размена искустава, примена метода рада, учешће у едукацијама, примена стандарда и друго

U skladu s prethodnim pitanjem, ovdje su navedeni te pojašnjeni odgovori o pitanju suradnje knjižnica za slijepe s narodnim knjižnicama unutar države. Dvije knjižnice su navele kako imaju svoja isturena odjeljenja u gradovima širom države te je pretpostavka da im to dodatno olakšava suradnju.

* Razmjena iskustava, primjena metoda rada, učešće u edukacijama, primjena standarda i drugo

25. Je li osoblje knjižnice prošlo dodatnu edukaciju ili stručno usavršavanje o pristupu i uslugama prema slijepim i slabovidnim korisnicima?

(5 odgovora)

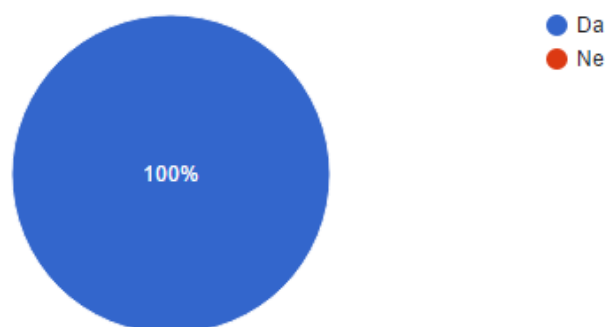

Prema navedenim odgovorima rezultat je da su tri knjižnice (60%) odgovorile da njihovo osoblje nije prošlo dodatnu edukaciju odnosno stručno usavršavanje o pristupu i uslugama prema slijepim i slabovidnim korisnicima, a dvije knjižnice (40%) da njihovo osoblje jeste prošlo navedenu edukaciju. Ovakav rezultat nije bio za očekivati budući da bi svi djelatnici

knjižnica ovakvog tipa trebali proći određenu edukaciju kako bi bili što stručniji u radu sa svojim korisnicima.

26. Suradujete li s nekom udrugom, organizacijom ili sl. u svojoj državi ili gradu koja promiče kvalitetu života slijepih i slabovidnih osoba?

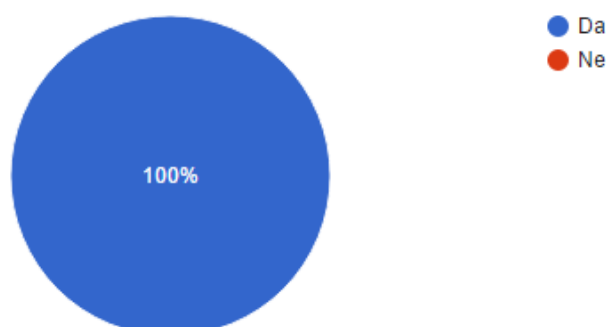
(5 odgovora)

Svih pet knjižnica (100%) jer odgovorilo da surađuje s nekom udrugom, organizacijom u svojoj državi koja promiče kvalitetu života slijepih i slabovidnih osoba. Ovo je pohvalan rezultat budući da se na takav način zajedničkim snagama knjižnica i udruga odnosno organizacija mogu potruditi i omogućiti bolje knjižnične usluge, te druge značajne stvari, a samim tim i život osoba koje nisu u mogućnosti čitati standardni tisak.

27. Možete li unaprijediti knjižnične usluge za slijepe i slabovidne osobe?

(5 odgovora)

Također može se reći i da je rezultat ovog pitanja bio za očekivati. Svih pet knjižnica je odgovorilo (100%) jednako. Naravno, uvijek se mora i težiti unaprijeđivanju svih usluga, a posebno kada su u pitanju slijepe i slabovidne osobe jer upravo zahvaljujući trudu i napretku djelatnika knjižnica ovakvog tipa korisnicima se olakšava pristup željenim naslovima.

28. Prema pozitivnom odnosno negativnom odgovoru iz prethodnog pitanja, molim Vas objasnite.

(5 odgovora)

Kroz pokretanje online Biblioteke, zatim preko dodatnih kreativnih radionica, pokretanje časopisa na Brajevom pismu što je planirano tokom ove godine i slično.

Bibliotečke usluge za slijepe i slabovidne korisnike bilo bi moguće unaprijediti pod uslovima:

1. da se ispoštuje Zakon o Biblioteci za slijepa i slabovidna lica u BiH kao javnoj ustanovi u oblasti kulture, čime bi se riješilo pitanje statusa i finansiranja (što sada nije slučaj sa 7 državnih kulturnih institucija u BiH, među kojima je i ova biblioteka);
2. da se shodno važećoj sistematizaciji popune radna mjesta stručnim radnicima (sistematizacijom propisano 17 radnih mjesta, a popunjeno samo 10 - čije su plaće već godinama upitne, zbog neriješenog statusa odnosno finansiranja;
3. da nadležno ministarstvo imenuje novi upravni i nadzorni odbor;
4. da novoimenovani upravni odbor donese nova pravila i druge akte o radu Biblioteke, te imenuje novog direktora itd. itd.

Preuzimanje zvučnih knjiga putem interneta - ebiblioteka

Uvijek ima prostora za poboljšavanje usluga. Suvremena tehnologija tjera tempo kojeg je teško pratiti, a napravljeno je toliko puno toga za osobe kojima standardni tisak nije čitljiv.

Успостављањем он-лајн платформе, оснаживањем канала комуникације

Svih pet knjižnica imaju velike ciljeve kako bi što bolju uslugu omogućile svojim korisnicima. Tri knjižnice u skorije vrijeme žele omogućiti korisnicima e-knjižnicu odnosno preuzimanje zvučnih knjiga s Interneta, jedna knjižnica teži ka tome da se riješe pravne stvari vezane uz knjižnicu i sistematizaciju knjižnice. I naposljetku jedna knjižnica je svjesna da je napravljeno puno toga za osobe koje ne mogu čitati standardni tisak, ali da naprosto nije lako pratiti suvremenu tehnologiju i to najviše na finansijskoj osnovi.

*Uspostavljanjem on line platforme, osnaživanjem kanala komunikacije

Zaključak istraživanja

Istraživanje je provedeno u pet knjižnica različitih država istog tipa koje imaju kao glavni cilj što bolju i pristupačniju knjižničku uslugu za slijepe i slabovidne, korisnike s disleksijom i sve one koji imaju iz nekog određenog razloga problema prilikom držanja knjige u ruci. Posebno moram istaknuti da sam prezadovoljna što u svim knjižnicama rade i djelatnici koji su slijepi i slabovidni. Na taj način puno više mogu razumjeti svoje korisnike te mislim da bi to trebalo biti pravilo svake knjižnice. Kao zamjenski format zvučna knjiga je puno zastupljenija kod korisnika i veća je potražnja u odnosu na knjige koje su na brajici. S jedne strane korisnik se može razumjeti budući da mu je lakše slušati i na taj način se posvetiti radnji samog naslova u odnosu da čitajući knjige na brajici mora biti izuzetno koncentriran. Ali s druge strane postoji

pretpostavka da se na taj način korisnici udaljuju i zahlađuju odnos s knjižničarima, a to svakako nije dobro. I što je najbitnije od svega, a može se okarakterizirati kao loša strana velike potražnje zvučne knjige, gubi se interes za brajicu kao temelj pismenosti slijepih osoba. Iz različitih jednoglasnih odgovora može se zaključiti da sve knjižnice teže ka što praktičnijoj usluzi svojih korisnika, kao npr. besplatna dostava odnosno slanje građe na kućne adrese. Nažalost, samo jedna knjižnica ima uslugu e-knjige odnosno preuzimanja knjiga s Interneta, ali je pozitivna činjenica da ostale knjižnice imaju to u planu. Nezadovoljavajuća je činjenica da se u prosjeku slabo organiziraju kulturno edukativne radionice u knjižnicama za slijepe i slabovidne te bi se na tome moglo dodatno poraditi, također mi se nikako nije svidjela činjenica da osoblje svih knjižnica nije prošlo dodatnu edukaciju za rad s korisnicima koji su slijepi i slabovidni. Na takav način se korisnici druže s knjižničarima i postiže se bolja suradnja te se knjižničari mogu dodatno educirati kako bi što lakše približili svoje usluge korisnicima. Sve knjižnice surađuju s narodnim knjižnicama što je bilo i za očekivati. Suradnja se najčešće sastoji od dogovaranja oko fondova, radionica, razmjena knjiga i iskustava. Neke od knjižnica imaju i isturena odjeljenja u narodnim knjižnicama te na taj način dodatno olakšavaju knjižnične usluge svojim korisnicima. Svrha ovog istraživanja bila je stvoriti trenutnu sliku o knjižničnim uslugama za slijepe i slabovidne, ali i potaknuti knjižničare na razmišljanje kako omogućiti svojim korisnicima uslugu e-knjige kao veoma pristupačne usluge za korisnike koja je u svijetu odavno primjenjena. Sve knjižnice smatraju da trebaju unaprijeti svoje usluge, na pitanje što bi to unaprijedili odgovor je upravo bio usluga e-knjige.

Zaključak

Bez obzira što se informacijske potrebe slijepih i slabovidnih osoba ne razlikuju uvelike od informacijskih potreba ostalih korisnika, knjižnice ih i dalje ne zadovoljavaju u mjeri u kojoj bi trebale. Kako korisnici koji nemaju problema s vidom imaju potrebu za informacijom i knjižničnim uslugama isto tako pa još i veću potrebu imaju i oni korisnici koji ne mogu čitati crni tisak. Korisnici često nisu niti upućeni što sve knjižnice nude u skladu s njihovim problemima i potrebama, a knjižnice bi trebale zapošljavati stručne djelatnike koji su adekvatni za rad s osobama koje su slijepe i slabovidne. Prije svega, knjižničari bi se još za vrijeme studija trebali osposobljavati za rad sa svim skupinama osoba s posebnim potrebama, uključujući i osobe koje su slijepe i slabovidne, jer i oni su korisnici kao i svaki drugi koji zaslužuju punu uslugu. Budući da je Internet postao glavni izvor informacija, a tehnologija svakim danom sve više napreduje osobe s posebnim potrebama bi trebalo uključiti u rad organizacija koje se bave primjenom komunikacijskih i računalnih tehnologija za osobe s posebnim potrebama, kao što su DIASY (Digital Accessible Information System) ili hrvatski IPSIS (Internet pomoć slijepom Internet surferu). S obzirom na mogućnosti koje nam pruža suvremena tehnologija kao i potrebe da se slijepim osobama omogući što kvalitetniji i brži izvor informacija, treba pokušati u većim narodnim knjižnicama jedan od terminala opremiti dodatnom opremom za slijepe korisnike kojom će moći pretraživati on line kataloge i mrežne stranice knjižnica, naravno pod uvjetom da su izrađene na način dostupne slijepim osobama. Tako prilagođeni terminal ne bi trebao biti namijenjen isključivo osobama koje ne mogu čitati standardni tisak već bi ga mogli koristiti i ostali članovi knjižnice. Za knjižničara je vrlo težak zadatak pronaći jednostavno softversko rješenje za kompleksno poslovanje koje bi uspješno objedinilo produkciju, knjižničnu obradu, cirkuliranje građe i reprodukciju knjižničnog fonda. Put do toga je prepun pogrešaka, nesporazuma i propusta. Vrlo često ispaštaju upravo oni kojima se nastoji pomoći. Objedinjujuća kompleksnost poslovanja je ono što razlikuje knjižnice namijenjene osobama koje ne čitaju standardni tisak od ostalih knjižnica. Knjižnice za slijepe i slabovidne svuda se u svijetu mijenjaju u Daisy tvornice znanja. Promjene i pomaci su vidljivi, ali uvijek se može još više i još bolje. Društvo treba pokušati shvatiti potrebe osoba s posebnim potrebama, a mi knjižničari trebamo se truditi omogućiti im što kvalitetniju i efikasniju uslugu. Svuda u svijetu je nažalost trend opadanja čitanja brajice što s jedne strane nije dobro. Slijepe osobe treba poticati na čitanje brajice. Bez obzira na veliku prednost zvučne knjige, brajica se ne bi smjela zanemariti jer ona nije nešto što je prošlo. I za slušanje zvučne knjige je potreban određen tip koncentracije jer je to pasivno čitanje. Slijepa osoba ako ne koristi brajicu zapravo nije pismena jer brajica je temelj pismenosti. Korisnici najčešće kada završe srednju školu prestanu

posuđivati knjige na brajici i baziraju se najviše na zvučnu knjigu. Nakon svega navedenog, čini se kao da je put zvučne knjige vodio iz čiste jednostavnosti direktnog pričanja kazivača, kroz mukotrpan slijed kompliciranih tehnoloških izuma od nespretno velikih do sve manjih i sretnijih rješenja, do mogućnosti downloada odnosno direktnog preuzimanja digitalnog sadržaja.

Zahvala

Nakon mnogo položenih ispita, došao je dan i za posljednju stvar kako bi se završila ova epoha života, diplomski studij. Uz veliki trud, muku, borbu i suze došli smo zajedno do kraja, zajedno! Na stazi mog života i samog školovanja kada god sam padala i posustajala, vi ste me dizali, vi ste bili moja snaga koja me je hrabro gurala naprijed. Ali i kada god sam previše u svojim planovima i dugoročnim ciljevima otišla predaleko, previsoko vi ste me vraćali u stvarnost i naučili da živim dan po dan ne znajući što se može dogoditi sutra. Samo školovanje nije bilo opterećenje, ali svi ostali faktori sa strane su stvarali problem i veliku brigu što je nažalost utjecalo na moju potpunu posvećenost obrazovanju. Samo vi znate uz koliku i kakvu borbu sam došla ovdje gdje sam sada. Vi ste oduvijek vjerovali u mene i hvala vam. Veliko vam hvala. Hvala vam za svaku riječ, svaku utjehu, svako ohrabrenje, svaku podršku, a najviše onu psihološku jer mi je ona najviše značila, ali i onu financijsku koja je često znala biti problem, ali vi ste uvijek iznašli rješenje. Hvala vam za svaki doček kući, za svaki zagrljaj nakon silaženja s vlaka, hvala vam za svaki omiljeni pripremljeni obrok nakon duge ishrane u menzi i hvala vam za svaki poljubac prilikom ispraćaja na vlak jer mi je značio više od svega i davao mi snagu da izdržim sve životne nedaće koje su mi nailazile. Hvala vam što ste mi pomogli da spoznam sebe i shvatim što želim u životu, što ste mi uvijek iskreni prijatelji pa onda roditelji. Hvala vam što ste me odgojili baš onako kako bih ja sutra odgojila svoje dijete.

Jednom je jedan čovjek objašnjavao život kao primjer materijala taloženog u vazi. Idući postepeno od gornjeg sloja prema donjem, baš tim redoslijedom kako bi na kraju dobili veći dojam onog posljednjeg i najbitnijeg..donji sloj je kamen..a zašto baš kamen? Taj kamen je toliko jak kao što bi trebao biti temelj koji je potreban svemu u životu što se nadograđuje na njega. Taj kamen je temelj..od temelja sve kreće..temelj su RODITELJI!

Vi ste moj temelj i zato vama posvećujem ovaj diplomski rad jer vi to zaslužujete!

Literatura

- 1) Butorac, Danko. Računalo kao nova pomoć u obrazovanju slijepih studenata. // Edupoint 2(2002), 6. Dostupno na: [http://edupoint.carnet.hr/casopis/broj-06\(clanak-01/racunalo-slijepi.pdf2\)](http://edupoint.carnet.hr/casopis/broj-06(clanak-01/racunalo-slijepi.pdf2))
- 2) Ciganović, Kristijan; Dunja-Marija Gabriel; Amelija Tupek. Izgradnja digitalnih zbirki za slijepe i slabovidne osobe. // 7. seminar arhivi, knjižnice, muzeji : zbornik radova / uredila Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 112-120.
- 3) Cykle, Frank K. Slobodan pristup informacijama za sve građane s osvrtnom na posebne potrebe slijepih pojedinaca. // Slobodan pristup informacijama: 2. i 3. okrugli stol / Uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 113-119.
- 4) Frajtag, S. Službe i usluge Hrvatske knjižnice za slijepe. // Slobodan pristup informacijama 2. i 3. okrugli stol / Uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 120-123.
- 5) Frajtag, S. Hrvatska knjižnica za slijepe – odjeli i usluge. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 53, 2(2010.), Str. 63-75. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=120444 (21.02.2017.).
- 6) Gabriel, Dunja-Marija; Koraljka Golub; Nikolaž Lazić. Mogućnosti primjene digitalnih izvora informacija za slijepe i slabovidne osobe. // 4. seminar arhivi, knjižnice muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001. Str. 206-208.
- 7) Golub, K., Lasić-Lazić, J. Digitalna zbirka za studente s posebnim potrebama Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta. // Slobodan pristup informacijama: 2. i 3. okrugli stol / Uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 177.
- 8) Knjižnice za slijepe u informacijsko doba : smjernice za razvoj službi i usluga / uredile Rosemary Kavanagh i Beatrice Christensen Skoeld. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 106.
- 9) Lešaja, J. Vremeplov zvučne knjige. // Riječ slijepih 6(2012).
- 10) Lešaja, J. Novo vrijeme Hrvatske knjižnice za slijepe. // Hrvatsko knjižničarsko društvo. Novosti 68 (siječanj 2016). Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1159>
- 11) Lešaja, Jelena. Usmeno priopćenje (2.01.2017.).

- 12) Narodne novine. „Za potrebe osoba s invalidnošću dopušteno je korištenje autorskih djela na način koji je u izravnoj vezi s invalidnošću tih osoba i koje je nekomercijalne naravi, a u opsegu potrebnom za odnosnu invalidnost.“(NN, 167/03, 79/07, 80/11, 125/11). Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_10_167_2399.html
- 13) Radovanović S. Intervencije rane životne dobi kod djece s oštećenjima vida i dodatnim poteškoćama u razvoju. Dobra edukacijsko – rehabilitacijska praksa za 21. stoljeće, zbornik radova; 5. međunarodni seminar Saveza defektologa Hrvatske; Školska knjiga, travanj, 2004.
- 14) Zaključci 3. okruglog stola o knjižničnim uslugama za osobe s posebnim potrebama. // HKD Novosti. 34 (prosinac 2006), Str. 33.
- 15) http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_11_115_1848.html
- 16) <http://www.hkzasl.hr/obavijesti.html>
- 17) http://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=245323
- 18) <http://www.daisy.org/>
- 19) <http://www.savez-slijepih.hr/hr/>
- 20) <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/broj/65>
- 21) <http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/86.pdf>
- 22) <http://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-print-disabilities/publications/ifla-manifesto-for-libraries-serving-persons-with-a-print-disability.pdf>

Popis slika

Slika 1_ Abecedni popis knjiga na brajici u Hrvatskoj knjižnici za slijepe	15
Slika 2_ Abecedni popis zvučnih knjiga u Hrvatskoj knjižnici za slijepe.....	15
Slika 3_ Vremeplov zvučne knjige	18
Slika 4_ Radio uređaji – izum Nikole Tesle	19
Slika 5_ Prva zvučna knjiga u Daisy formatu i player	21
Slika 6_ Časopisi na CD-u Hrvatskoj knjižnici za slijepe	24
Slika 7_ Upitnik za spikere	25
Slika 8_ Naputci za čitače.....	26
Slika 9_ Detaljan pregled zapisa zvučne knjige.....	27
Slika 10_ Studio za snimanje u paru	28
Slika 11_ Prikaz usluge e-knjige (download) i dostupnosti CD-ova	30
Slika 12_ Korisnički račun člana knjižnice za preuzimanje e-knjige	31

Izvori slika

1. Dinjar, Ljerka. Popis knjiga na brajici u Hrvatskoj knjižnici za slijepe. Privatna poruka (5.01.2017.).
2. Dinjar, Ljerka. Popis zvučnih knjiga u Hrvatskoj knjižnici za slijepe. Privatna poruka (5.01.2017.).
3. Lešaja, Jelena. Hrvatska knjižnica za slijepe. Privatna poruka. (23.01.2017.).
4. 10 izuma Nikole Tesle koji su promijenili svijet. Preuzeto s:
<https://matrixworldhr.com/2012/01/08/10-izuma-nikole-tesle-koji-su-promijenili-svijet/> (20.02.2017.).
5. Hrvatska knjižnica za slijepe. Preuzeto s: <http://www.hkzasl.hr/popis%20knjiga.html> (20.02.2017.).
6. Hrvatska knjižnica za slijepe. Preuzeto s: <http://www.hkzasl.hr/o%20casopisima.html> (20.02.2017.).
7. Dejanović, Branka. Hrvatska knjižnica za slijepe. Privatna poruka. (22.02.2017.).
8. Dejanović, Branka. Hrvatska knjižnica za slijepe. Privatna poruka. (22.02.2017.).
9. Hrvatska knjižnica za slijepe. Preuzeto s:
<http://library.foi.hr/kzs/kdsl2.asp?sqlx=6644&sqlid=1437&P=0&C=1&F=5&R=0&Z=20&T=0> (21.02.2017.).
10. Vlastita fotografija.
11. Hrvatska knjižnica za slijepe. Preuzeto s:
<http://library.foi.hr/kzs/kdsl2.asp?sqlx=6644&sqlid=1437&P=0&C=1&F=5&R=0&Z=20&T=0> (21.02.2017.).
12. Hrvatska knjižnica za slijepe. Preuzeto s: <http://library.foi.hr/kzs/e-download.php?B=1437&ID=6644&P=0&C=1&F=5&R=0&Z=20&T=0> (21.02.2017.).